

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**ČÍNSKÁ MENŠINA V INDONÉSII:
ŽIVOT ČÍNSKÉHO OBYVATELSTVA
V MĚSTĚ SEMARANGU**

Chinese minority in Indonesia: A life of Chinese people in Semarang City

Izabela Klusová

vedoucí bakalářské práce: Doc. Lucie Olivová, M.A., Ph.d.

OLOMOUC 2010

Kopie zadání diplom.práce

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

Olomouc, 10. května 2010

.....

ANOTACE

Cílem této práce bylo stručně shrnout historii i současnou situaci čínského obyvatelstva na území Indonésie, zachytit, jakou roli sehráli čínští přistěhovalci v průběhu dějin na tomto území, a zaznamenat příčiny a podněty, které vedly ke zlomovým událostem, ke kterým mezi etnickými Číňany a původním obyvatelstvem Indonésie došlo.

Druhá část práce je věnována čínskému obyvatelstvu ve městě Semarangu na ostrově Jáva. Shrnuje běžný život čínské menšiny ve městě, zabývá se náboženstvím a tradicemi čínské komunity v minulosti a dnes, nastiňuje problematiku používaného jazyka a zmiňuje čínské kulturní památky, které dokazují dlouholetou přítomnost Číňanů v této oblasti.

Formou dotazníků byla prošetřena situace nejmladší generace místních etnických Číňanů.

Klíčová slova: Indonésie, Semarang, čínská menšina, tzv. masalah Cina [čínský problém]

Vřele děkuji vedoucí své práce Doc. Lucii Olivové, M.A., Ph.D. za velmi vstřícný přístup a cenné rady, které mi v průběhu psaní práce poskytla, a své milované rodině.

OBSAH

ÚVOD	7
ČÍNSKÁ MENŠINA V INDONÉSII	9
• Fakta a čísla	9
• Dělení indonéských Číňanů	10
• Náboženství	11
HISTORIE ČÍNSKÉ MIGRACE	14
• Nejoblíbenější příběh indonéských Číňanů	14
• Tři staletí holandského kolonialismu	16
• Masakr v Batávii	17
• Dvacáté století	19
• Vývoj situace po vyhlášení nezávislosti Indonésie	20
• Za vlády prezidenta Sukarna	21
• Za vlády prezidenta Suharta	23
• Současnost	25
ŽIVOT ČÍNSKÉHO OBYVATELSTVA V MĚSTĚ SEMARANGU	29
• Město Semarang	29
• Historie	29
• Semarangský „Chinatown“	30
• Obyvatelstvo	32
• Náboženství a tradice	34
• Jazyková situace čínské menšiny	39
• Školství v Semarangu	41
VLASTNÍ VÝZKUM	43
• Výsledky šetření	43
• Stereotypy převládající o Číňanech	49
ZÁVĚR	51
RESUMÉ	53
SEZNAM LITERATURY	54
SEZNAM PŘÍLOH	56
PŘÍLOHY	57

V druhé části bakalářské práce jsem se pokusila zpracovat informace o čínské komunitě v Semarangu. Jako vhodný zdroj mi ke studiu posloužily knihy *Riwajat Semarang* od Liema Thiana Joesa z roku 1933 a *The Chinese of Semarang* od Donalda Earla Willmotta z roku 1960. Obě výše zmíněné knihy však byly publikovány dříve, než došlo k většině zlomových událostí v dějinách čínského obyvatelstva v Indonésii, takže jsem se musela potýkat s problémem, jak tuto „teoretickou časovou díru“ vyplnit. Bohatým zdrojem informací se mi stal jeden z etnických Číňanů, který se do Indonésie přestěhoval v roce 1955, a byl tak očitým svědkem života čínských obyvatel v Semarangu v průběhu vlády dvou prvních indonéských prezidentů Sukarna a Suharta, kteří prosazovali silnou nacionalistickou, tj. proticizineckou politiku. Dále jsem ke studiu použila články a studie, většinou publikované právě v Semarangu, které se sice zabývají jen dílčími problémy, nicméně dá se z nich vytvořit celkový náhled na současný život čínské menšiny.

Ke zmapování nejsoučasnější situace jsem se rozhodla využít metody dotazníků, díky nimž by se dal jednoduše vyhodnotit současný společenský a rodinný stav Číňanů žijících v Indonésii. Po konzultaci s vyučujícím jsem si jako loviště korespondentů zvolila Katolickou univerzitu (UNIKA) a nižší ročníky katolického gymnázia Svaté Marie Madiatrix, protože právě zde studuje vysoké procento semarangské čínské mládeže.

Krátký dotazník jsem se rozhodla dát také místním studentům, tzn. Jávancům vyznávajícím Islám (tedy vzorek většinové společnosti), jehož cílem bylo odhalit, jaký je pohled těchto studentů na čínské obyvatelstvo a jaké stereotypy převládají o Číňanech v povědomí mladých lidí.

Zásadním problémem, s kterým jsem se po celou dobu potýkala, byla v Indonésii užívaná transkripce čínských znaků, která vychází z čínských dialektů Hakka a Hokkien, jelikož právě příslušníci těchto čínských etnik jsou na Jávě nejvíce zastoupeni. Zvláště u osobních jmen jsem se nemohla dopátrat standardního přepisu, takže nakonec jména uvádím pouze tak, jak se používají na území Indonésie. Práci mi také ztížila nedostupnost knih publikovaných v zahraničí. Například knihy vydané singapurským *Institute of Southeast Asian Studies*, který poskytuje komplexní informace k tomuto problému i k otázkám čínské menšiny v ostatních zemích jihovýchodní Asie, se mi v indonéských knihovnách sehnat nepodařilo, a ačkoliv je část dostupná na internetu, publikace nejsou kompletní.

ČÍNSKÁ MENŠINA V INDONÉSII

„Proč v Indonésii neustále dochází k etnickým konfliktům? Tato země byla vytvořena jako multi-etnická... a může tedy fungovat jedině v multi-etnickém duchu.“

Jakarta post, 2.4.2003

Fakta a čísla

Indonésie je po Číně, Indii a USA čtvrtou nejlidnatější zemí na světě. Obyvatelé jsou roztroušeni po mnoha ostrovech a v mnoha regionech. Ze sčítání lidu v roce 2000 vyplynulo, že celkový počet obyvatel Indonésie je 205.8 milionů, a že se na jejím území nachází více než tisíc různých etnik, z nichž však asi jen patnáct přesahuje počtem příslušníků jeden milion. Nejpočetnějším etnikem jsou Jávanci (41.71 procenta), po nich příslušníci etnika Sunda (15.41 procent), dále Malajci a obyvatelé madurského původu (obě skupiny necelých 3.5 procenta), přičemž například obyvatel Bali je v celkovém součtu pouhého 1.51 procenta (*Indonesia's population, 2003: 6*).

Z výše zmíněného sčítání lidu dále vyplynulo, že celkový počet etnických Číňanů v Indonésii je rovněž jenom 1.5 procenta, ačkoliv většina zdrojů stále uvádí až 3 procenta (Hoon, 2006: 1), někdy i více (Obuchová, 2003: 97).

Tato nejasnost v číslech má hned několik příčin. První z nich je skutečnost, že jednotlivá etnika se mezi sebou neustále mísí, příslušníci jednoho etnika vstupují do manželství s příslušníky etnika jiného, a jejich potomci si pak mohou svobodně vybrat, která „identita“ je jim bližší. Dalším důvodem, proč byla v průběhu druhé poloviny dvacátého století čísla spíše odhadována, byly porevoluční proticizinecké zákazy, příkazy a omezení, které vedly etnické Číňany pokud ne k odchodu z Indonésie, tak častokrát k zapírání svého pravého původu. Průzkum odhalil, že obyvatelé čínského původu, kteří byli ve 30. letech 20. století na pátém místě co se počtu týče, obsadili v roce 2000 až patnáctou pozici (*Indonesia's population, 2003: 9*).

Většina Číňanů žijících dnes v Indonésii pochází z oblastí jihovýchodní Číny, především z provincií Guangdong a Fujian, z jazykových podskupin Hakka a Hokkien.

Další významnou složkou jsou přistěhovalci z ostrova Hainan a z Kantonu. Dialekty všech výše zmíněných skupin výrazně ovlivnily přepis čínských znaků, který se dodnes v Indonésii používá.

K významným centřům čínských komunit v Indonésii patří dnes především Jakarta, Surabaya, Bandung a Semarang na ostrově Jáva, dále Pontianak na ostrově Kalimantan, Makassar na ostrově Sulawesi, nebo Medan a Pekanbaru na ostrově Sumatra.

Dělení indonéských Číňanů

Číňany žijící v současnosti na území Indonésie, tzv. *Yinhuá 印华*, můžeme rozdělit do dvou odlišných skupin. Některé zdroje uvádějí jako hlavní rozdíl mezi těmito dvěma skupinami, že rodiny první z nich používají v komunikaci indonéštinu, kdežto rodiny druhé si stále jako svou řeč udržují čínštinu nebo některý z jejich dialektů. V dnešní době se však vzhledem k vývoji indonésko-čínských vztahů nedá poukazovat na jazykovou stránku a indonéští Číňané se tedy zjednodušeně dělí na ty, kteří se již cítí jako Indonésané a s Čínou je v podstatě nic nespojuje, a na ty, kteří stále žijí v čínském odkazu, udržují čínské tradice a hlásí se ke svému původu.

První skupina se v indonéštině nazývá *Peranakan* a jde převážně o míšence čínského původu. *Peranakanové*, v čínštině někdy nazývaní *Qiáoshéng 悄声* (tj. narození v zahraničí) nebo *Huárén 华人* (tj. čínští lidé¹), se v průběhu času zcela zařadili mezi místní obyvatelstvo, většinou nedodržují žádné z čínských tradic a jde tedy o Indonésany čínského původu.

Až do konce vlády dynastie Qing byla migrace čínských obyvatel do zahraničí v podstatě nelegální. Čínští muži opouštěli svou zemi za účelem vydělávat peníze, a tím zabezpečit rodinu, popřípadě vesnici. Pro čínské ženy však vycestovat bylo nejen prohřeškem proti vládě, ale zároveň zneuctěním své vlastní rodiny, to znamená rodiny manžela. Tato situace se změnila až v období první světové války (Liem, 1933: 90). Čínští

---

¹ Nikoliv „Číňané“ - *Zhōngguóren 中国人*. L. Obuchová uvádí, že čínský jazyk pečlivě rozděluje, zda jde o „čínské migranty“ *Huáqiáo 华侨*, kteří pouze dočasně žijí v cizí zemi, anebo o ty, kteří již získali občanství jiné země. To jsou právě již výše zmínění *Huárén 华人*. (Obuchová, 1999: 96)

muži, kteří odcestovali za prací, se pak většinou v Indonésii, stejně jako v jiných zemích, oženili znovu, nebo přijali indonéskou ženu za konkubínu. Tímto způsobem vznikala vzrůstající populace v Indonésii narozených Číňanů, kteří však měli matku nebo babičku indonéského původu. *Peranakan*, jak se tato skupinka nazývá, se vyznačovala tím, že se spíše než k čínské tradici obracela právě k tradicím země svého narození.

Změna politické situace, která nastala po osvobození Indonéské republiky, a která nepřála nebo spíše zakazovala všechny projevy „cizinectví“ byla dalším důvodem, proč se mnoho Číňanů snažilo zapřít svůj původ a v mnoha případech tak došlo k zákony urychlené asimilaci.

Druhá skupina jsou tzv. *Totokové*, tj. Číňané narození v Číně nebo v čínské rodině v Indonésii. Žijí většinou v čínských komunitách, zachovávají čínské zvyky a tradice a projevují také zájem o dění v Číně či na Taiwanu. Většina z nich do Indonésie přicestovala právě po první světové válce, přibližně ve stejném počtu mužů a žen, čímž mohla být zachována čínská rodová linie. V současnosti je velká většina místních mladých *Totoků* již třetí či čtvrtou generací. Jsou si vědomi svého původu, jelikož jsou to vychovaním Číňané, ale vzhledem k potlačení všech „cizineckých vlivů“, ke kterému došlo v druhé polovině dvacátého století, a vzhledem ke skutečnosti, že jejich vzdělání i ostatní život probíhá v indonéštině, si mnoho z nich nezachovalo původní řeč. Navzdory tomu se organizují v různých „čínských“ spolcích, vydávají „čínské“ tiskoviny apod. (Fisher, 2003: 9)

Z časového hlediska se tedy nedají stoprocentně považovat za čínské migranty *Huáqiao* 华侨, jelikož v Indonésii žijí většinou již několik generací a ani neplánují trvalý návrat do Číny. Způsobem svého života jsou však stále spíše „zahraničními Číňany“ než „Indonésany čínského původu.

Náboženství

Navzdory teorii, že Islám na Jávu přinesli právě Číňané (viz. níže), většina Číňanů žijících v Indonésii jsou vyznavači některého z jiných, v kontextu Indonésie menšinových náboženství.

V Indonésii je státem uznáváno pět náboženství, kterými jsou v první řadě islám, který vyznává téměř 90 procent obyvatelstva, dále katolictví, protestantství, buddhismus a

hinduismus. Příslušníci jiných náboženství se museli víceméně přiklonit k některému z výše zmíněných náboženských směrů². Například obyvatelé sulaweské oblasti Tanah Toraja, kteří byli původně vyznavači animismu, jsou dnes na úřadech hlášeni jako protestanté, přestože dodnes zachovávají své původní tradice.

Činitelem, který výrazně ovlivnil současný stav zvláště čínské společnosti, byl prezidentem Suhartem³ vyhlášený zákaz jakýchkoliv veřejných projevů „cizineckých“ zvyků či tradic, k čemuž patřilo i vyznávání čínských náboženství, tzn. buddhismu, taoismu a konfuciánství, v čínských chrámech. Mnoho indonéských Číňanů tedy své zvyky a náboženství praktikovalo doma, čímž vznikla tradice tzv. „chrámů uvnitř vlastní domácnosti“ (Gondomono, 1996: 114), mnoho však také v druhé polovině dvacátého století konvertovalo k náboženstvím jiným, nejčastěji ke křesťanství, ale i k islámu.

Důvodem k prvnímu byl fakt, že zejména katolické školy poskytovaly i Číňanům dobré vzdělání a podle mnohých rodičů bylo výhodnější, aby jejich děti přestoupily k náboženství jinému, než zůstaly bez vzdělání (Willmott, 1960: 183). Velké množství Číňanů za vlády prezidenta Suharta rovněž konvertovalo k islámu, což bylo Indonésany, ale i samotnými Číňany, především *Peranakany*, vnímáno jako významný a pozitivní krok k asimilaci mezi místní obyvatelstvem (Suryadinata, 1999: 167-170). V současnosti jsou tedy Číňané příslušníky všech „povolených“ náboženských skupin. Navzdory výše zmíněným faktům z výsledků při sčítání lidu v roce 2000 vyplynulo, že šedesát procent ze všech vyznavačů buddhismu v Indonésii jsou právě Číňané. Prognózy ale předpovídají, že toto číslo mírně poklesne vlivem uvolnění vládního tlaku vůči „cizincům“, kteří se už nebudou bát uvést například konfuciánství jako svou víru (*Indonesia's population*, 2003: 87).

Donald Earl Willmott, který se zabýval životem indonéských Číňanů v 50. letech ve své knize uvádí, že z jeho a jemu předcházejících průzkumů jasně vyplývá, že otázka náboženství není pro čínské obyvatelstvo nijak zásadní. Například při vstupu do manželství je pro Číňany mnohem důležitější souhlas rodičů nebo vzdělání a ideály budoucího partnera, než jeho náboženské vyznání (Willmott, 1960: 184), čímž se Číňané výrazně liší od Indonésanů, pro něž je jednota víry základním kamenem manželství.

---

² Čínská náboženství, tj. buddhismus, taoismus a konfuciánství, spadala pod hlavičku buddhismu.

³ Suharto nastoupil do funkce prezidenta v roce 1967 a jeho politika „Nového řádu“ na určitou dobu stabilizovala nevalnou hospodářskou situaci země způsobenou předcházejícím prezidentem Sukarnem. Vláda „Nového řádu“ však nebyla demokracií, ale režimem diktatury, ve kterém Suharto postupně získal veškerou moc do svých rukou. Měnová krize, korupční politika a odpor lidí vůči tomuto režimu ho však v roce 1998 stály prezidentské křeslo. (Backshall, 2004: 1122-1125)

Pluralita náboženství mezi indonéskými Číňany je zřejmá také v architektuře. Po celé Jávě je možné nalézt jak čínské chrámy, tzv. *klentengy*, tak katolické či protestantské kostely hojně navštěvované čínským obyvatelstvem, nebo „čínské“ mešity⁴. Specifikem výše zmíněných *klentengů* je, že uvnitř jednoho chrámu jsou zastoupena všechna ze tří čínských náboženství, tj. buddhismus, taoismus i konfuciánství.

---

⁴ Mešita Muhammada Zheng He v městě Surabaya, východní Jáva.

HISTORIE ČÍNSKÉ IMIGRACE

Historie čínské migrace do Jihovýchodní Asie má již několikastaletou tradici. Početné komunity čínského obyvatelstva je možné nalézt nejenom v Indonésii, ale také v Malajsii, Thajsku, Vietnamu, na Filipínách nebo v Singapuru. První velké čínské osady začaly na ostrovech dnešní Indonésie vznikat asi ve 13. století, například Palembang na Sumatře, nebo další na severním pobřeží Jávy.

Číňané do Indonésie migrovali ve třech hlavních vlnách (Willmott, 1960: 1). Poprvé to bylo na počátku 15. století, ačkoliv již předtím probíhaly mezi Čínou a Indonésií drobné obchodní aktivity, podruhé v období opiových válek a potřetí v první polovině 20. století. Ve všech případech byl jejich hlavní záměr podnikatelský, ačkoliv například v období kolonializace Holanďany bylo do Indonésie dopraveno tisíce čínských kuliů, kteří byli nasazeni jako levná pracovní síla na cukrových plantážích v Batávii.

Úspěchy v ekonomické oblasti a následné využití Číňanů jako „třetí plochy“ mezi místním obyvatelstvem a vládnoucími Holanďany v období kolonializace však čínskému obyvatelstvu na území Indonésie způsobilo nemalé potíže a dalo vzniknout tzv. *čínskému problému*⁵.

Nejoblíbenější příběh indonéských Číňanů

První vlna byla velmi významná právě pro město Semarang, ne tolik kvůli ekonomickému a sociálnímu rozvoji, ale především kvůli náboženskému převratu, který s sebou Číňané do Indonésie přinesli.

Po pádu dynastie Yuan nastoupil v roce 1381 na čínský císařský trůn Zhu Yuanzhang, který se za dobu své vlády velmi zasloužil o rozvoj diplomatických i obchodních vztahů Číny a ostatních zemí Asie i Afriky. Po jeho smrti se císařem dynastie Ming stal jeho syn Ming Chengzu, který nejenom že pokračoval v odkazu svého otce, ale rozhodl se zorganizovat gigantickou výpravu do jižních moří pod vedením svého eunucha

---

⁵ Výrazem „čínský problém“ je situace čínských obyvatel v Indonésii označována téměř ve všech vědeckých pracích, jeden autor odkazuje na druhého a nepodařilo se mi vypátrat, který z autorů jej použil jako první. Tento „čínský problém“ v podstatě způsobilo vysoké procento etnických Číňanů žijících na území Indonésie, jejich úspěchy v oblasti byznysu a později také přítomnost některých z nich ve zkorumpované politice prezidenta Suharta.

Zheng He (známého také pod titulem San Baolong⁶, jak se v čínštině říká i samotnému městu Semarang), který byl známý svou statečností, odhodlaností i vzdělaností v oblasti náboženství. O tom, že tato plavba byla pro Čínu opravdu významnou událostí svědčil fakt, že bylo vypraveno 62 velkých lodí s posádkou větší než 28 tisíc lidí, mezi kterými nechyběli fyzici, inženýři, astronomové ani experti v zakreslování map (Hardhono, 2005: 6). Tato flotila navštívila mnoho zemí přes ostrovy v Tichém oceánu až po Arábii a získala tak mnohá království do čínského područí.

Když se plavili podél pobřeží Jávy, jeden z Zheng Heových vojevůdců vážně onemocněl. Zheng He se rozhodl zakotvit právě na místě, kde se dnes nachází semarangská přístaviště, nechal tam nemocného Wang Jinghonga s malou posádkou a velkými zásobami, a sám se zbytkem flotily pokračoval v cestě. Wang Jinghong se uzdravil, ale nerozhodl se vrátit do Číny, naopak rozkázal svým mužům, aby na místě zasadili obilí, postavili domy a podnikali obchodní cesty k jižnímu pobřeží Jávy. Tak se v oblasti budoucího Semarangu časem rozrostla prosperující komunita složená z čínských mužů a jejich indonéských žen, která bez problémů dokázala ekonomicky konkurovat původním obyvatelům (Willmott, 1960: 2).

Wang Jinghong, stejně jako Zheng He, byl přesvědčením muslim, příslušník čínské menšiny Hui. Vyučoval Indonésany i Číňany morálním, náboženským i spirituálním konceptům islámu, jejichž dokonalým příkladem byl v jeho výkladech právě generál Zheng He, který se díky tomu stal navěky místním patronem, modlou či symbolem dokonalosti. Takže ačkoliv Zheng He, pro Indonésany známý jako Sam Po Kong, se podle domněnek historiků na pobřeží Semarangu sotva otočil na podpatku, je zde přesto dodnes uznávanou a uctívanou postavou, a to nejen mezi Číňany, ale i mezi Indonésany.

Druhým paradoxem je, že v době, kdy Wang Jinghong začal v Semarangu hlásat islám, tedy někdy na počátku 15. století, byla ještě většina místního obyvatelstva vyznavači buddhismu. Z čehož vyplývá, že skutečnost, že dnes více než 90% obyvatel Jávy vyznává islám, je mimo Arabů zásluhou jednoho z prvních hlasatelů této víry na ostrově, a tím byl právě Číňan Wang Jinghong.

---

⁶ V indonéském jazyce je běžně nazýván Sam Po Kong.

Tři staletí holandského kolonialismu

K největšímu přílivu čínských imigrantů došlo v průběhu 16.-19. století, v období tzv. holandské koloniální éry. V roce 1602 byla založena Jednotná holandská Východoindická společnost (VOC) za účelem upevnění holandských pozic v oblastech současné Indonésie. Ačkoliv původním cílem této společnosti bylo ovládnutí obchodu na ostrovech a vystrnadění stejně chtivých Portugalců a Angličanů, na konci 17. století začali představitelé této společnosti stále silněji zasahovat také do místní politiky. Ve stejné době se také značně rozrostl počet Číňanů, kteří vycítili příležitost rychle zbohatnout stejně jako Evropané. V každém významnějším městě na ostrově Jáva se nacházely komunity obchodníků, kteří sem z Číny dováželi keramiku, porcelán, vlněné zboží, hedvábí nebo papír, a na oplátku si na svých loďkách (džunkách) odváželi pepř, muškátový oříšek nebo skořici. Číňané zde také stavěli rafinérie cukru, který byl určen jak pro místní trh, tak k exportu. Zabývali se i výrobou oleje nebo vína (Willmott, 1960: 5).

Čínské komunity prosperovaly a rapidně se rozrůstaly. Stejně rychle se rozšiřovaly také zájmy VOC, a to nejen strategicky v oblasti obchodu, ale také politicky. Výsledkem tvrdého prosazování jejich zvětšujících se nároků bylo např. vyhlazení skoro dvou třetin obyvatel ostrova Banda nebo vyplenění města Jakarty, které kolonizátorům připadalo ideální pro vytvoření svého hlavního města (Blusse, 2004: 135-179).

Nicméně právě holandská politika přispěla k mohutnému rozvoji čínské ekonomiky v této oblasti. Holanďané totiž začali v Indonésii uplatňovat klasickou strategii kolonizátorů, jejímž cílem bylo odstranění nebo zničení původních systémů a autorit právě pomocí upřednostňování specifických nebo náboženských menšin. Vytvořili jakýsi kastovní systém, na jehož nejnižším stupni se nacházela původní populace, na druhém pak Číňané, Arabové a další přistěhovalci z východu, přičemž případná asimilace by je degradovala mezi prvně jmenované, a nejvyšší třída byla určena Evropanům. Tím se Holanďanům podařilo vytvořit si jakousi třecí plochu mezi sebou a původním obyvatelstvem. Zvýhodňování a Holanďany podporování Číňané rádi na oplátku uznávali pravidla kolonizátorů a aktivně se zapojovali do rozšiřování holandského impéria. Z čínských obchodníků se tak stávali kapitáni, a později i majoři, jejichž úkolem bylo spravovat určité oblasti a zdaňovat místní obyvatele ve prospěch VOC.

Jedním z takových kapitánů byl tzv. *čínský kapitán*, vlastním jménem Souw Beng Kong, který spravoval oblast sultanátu Banten (oblast současné Jakarty). Organizoval

rozsáhlou imigraci Číňanů do tohoto regionu, čímž se naprosto destabilizovala místní ekonomika, a což také přispělo k následnému pádu bantenského sultanátu a jeho dobytí Holanďany (viz. výše). Odměnou za svou angažovanost byl zvolen kolonizátory prvním *čínským kapitánem*, a později i majorem Batávie (jak Holanďané Jakartu přejmenovali), získal rozsáhlé pozemky i dědičný titul *Sia*.

System, který se tak osvědčil v Batávii, později Holanďané aplikovali i v ostatních centrech svého vlivu na ostrovech. Místní aristokracie byla tímto způsobem odstřižnuta od svých ekonomických zdrojů, Číňané s Evropany zabírali její pozemky a tím ovládali i příjmy, které z nich plynuly (Blusse, 2004: 179-185)

Masakr v Batávii, 1740

Holanďané si tedy s Číňany navzájem vycházeli vstříc, jedni potřebovali druhé, což mělo zajistit jejich nekonfliktní vztah. Faktem ovšem bylo i to, že v průběhu 18. století Číňané rychle zbohatli a mohli tak Holanďanům bez problémů konkurovat. Obchodníci obou zemí byli daňovými poplatníky, což jim ovšem kromě jisté ekonomické zátěže přinášelo také nepopíratelná, již výše zmíněná privilegia. Kromě příjmů z podnikání bylo ale, narozdíl od Holanďanů, značným zdrojem výdělku Číňanů zemědělství. Bohatí Číňané na svých plantážích zaměstnávali tisíce kuliů ze své země, kteří přijeli do Indonésie s vidinou rychlého zbohatnutí, a kteří také byli hlavní pracovní silou v Číňany spravovaných oblastech. Uvádí se, že ještě před rokem 1740 zde Číňané tvořili polovinu populace. (*Murder of Chinese in Batavia 1740*)

Hlavním důvodem velkého přílivu Číňanů v 17. a 18. století byly ekologické krize, které v tomto období Čínu postihly. Jednalo se většinou o rolníky nebo obchodníky, kteří však byli rasově, ale i díky svému náboženství a kultuře, naprosto rozdílní od místní muslimské populace. V období koloniální éry se separace mezi čínským a původním obyvatelstvem prohloubila o to více, že *Totokové* upřednostňovali dávat své děti do čínských škol, kde jim bylo vzdělání poskytováno v čínském jazyce a podle čínských náboženských tradic (Fisher, 2003: 4).

Holanďané se rychlému nárůstu čínských přistěhovalců snažili zamezit už v roce 1690, kdy vydali určitá nařízení, která měla limitovat další imigraci. Jejich příliv nicméně nepolevoval a noví přistěhovalci raději upláceli autority, než aby se zbavili možnosti si

vydělat. Od roku 1720 se ale obchod s cukrem začal dostávat do stále hlubší a hlubší krize, holandské vedení proto v roce 1740 rozhodlo, že všichni kuliové budou přemístěni z Indonésie na jižní Ceylon, kde se rovněž nacházely holandské plantáže. Čínští nádeníci si však tenhle plán vyložili tak, že je Holanďané chtějí prostě jen vystřadit ze země a místo, aby se chystali k transportu, se začali bouřit, potulovali se ve skupinkách po vesnicích, kradli a zabíjeli. Podle následné reakce Holanďanů bylo zřejmé, že předpokládali, že Číňané žijící uvnitř Batávie se plánují přidat k již bouřícím se skupinkám venku.

9. října 1740 byl holandskými autoritami vydán příkaz prohledat všechny čínské domy v Batávii. A tento rozkaz vyústil v několikadenní vraždění a zatýkání Číňanů v jejich vlastních domácnostech. Uvádí se, že obětí tohoto masakru bylo mezi pěti až deseti tisíci a tato událost bývá někdy označována jako *Kali Angke* (Rudá řeka), označující krev Číňanů, která tehdy zabarvila řeku (Blusse, 2004: 176).

Holandský generál Adriaan Valckenier, který příkaz k téhle „čistce“ vydal, byl uvězněn v amsterdamském vězení a tam také zemřel. Číňané, kteří přežili, byli umístěni do vymezených částí Batávie, jakýchsi čínských ghett. Tento způsob se začal uplatňovat také v ostatních velkých městech Jávy, čímž vznikla tradice tzv. *pecinan* neboli *chinatowns*. Tyto čínské čtvrti však ještě více prohloubily propast mezi etnickými Číňany a místním obyvatelstvem – *pribumi*. Takto fyzicky separované, na jednom místě koncentrované čínské obyvatelstvo působilo mnohem výlučněji než dříve, a bylo pro něj proto ještě složitější zařadit se mezi původní obyvatele. Leonard Blusse nazval tuto situaci „krizí identity“, kdy se etničtí Číňané nedali už úplně považovat za ryzí Číňany, tím méně za Holanďany, a přitom už byli „polopečenými Jávanci“ (Blusse, 2004: 180).

Ani po děsivé události v roce 1740 však Číňané nepřestávali přijíždět do Indonésie, vidina peněz pro ně byla stále silnější než hrozba utlačování.

Další zvrat, i když tentokrát jen ekonomický, přišel ve dvacátých a třicátých letech 20. století, kdy holandská královna Wilhelmina pronesla řeč o morálním závazku vůči Indonésanům, který v podstatě spočíval v ukončení feudalismu na Jávě a rozdělení majetku tamějších „falešných“ aristokratů. Těmi byli míněny právě čínské rodiny, které v 17. století získaly dědičný titul Sia. Jávanská aristokracie totiž téměř žádný majetek neměla, jelikož si ho už dříve rozebrali sami Holanďané s Číňany.

Ale přestože asimilovaným čínským rodinám byly pozemky a majetek zabaveny, čínští „ne-aristokraté“ se projevíli jako stále ekonomicky nejsilnější skupina Indonésie.

Dvacáté století

První polovina 20. století byla pro indonéské Číňany obdobím modernizace a čínského vlastenectví, zakládali sociální a policejní instituce podle západního vzoru, ve dvacátých letech byly čínské školy jedny z prvních, které nezaložili Evropané. Argumentem pro zakládání čínských vzdělávacích institucí byla mezi jinými důvody uvedena potřeba znalosti čínského a anglického jazyka na území Jihovýchodní Asie více než holandštiny (Suryadinata, 1999: 3).

Etničtí Číňané vydávali vlastní noviny (nejvýznamnější z té doby je týdeník *xīnbào 新報*) a bylo založeno i několik politických stran, ať už v nich byli Číňané, kteří podporovali indonéské nacionalistické hnutí, nebo ti, kteří se cítili jako občané Číny, kteří pouze žijí v cizí zemi. V období indonéského boje za nezávislost se čínské obyvatelstvo politicky angažovalo ve třech různých skupinách. První z nich byli pro-holandsky smýšlející Číňané, kteří podporovali zachování holandské nadvlády, druhou byla tzv. pro-čínská skupina, a třetí skupina podílející se na indonéském osvobozujícím hnutí. Mnoho Číňanů žijících na území Indonésie totiž vzhledem k předcházejícím událostem souhlasilo s potřebou asimilace neboli „pribumizace“ mezi indonéské obyvatelstvo a s nutností etnických Číňanů prokázat snahu stát se lepšími občany Indonésie (Suryadinata: 1999: 50).

Politicky aktivní byli indonésští Číňané nejen na území Indonésie. *Totokové* se aktivně podíleli na podpoře Kuomintangu a Sunjatsena. Komunistická strana Číny se naopak na svém počátku s žádnými sympatiemi nesetkala. Až v období japonské okupace, kdy právě komunisté usilovali o vyhnání Japonců z Číny (přibližně ve stejné době Japonci okupovali také ostrovy Indonésie), přiklonilo se mnoho indonéských Číňanů na jejich stranu. A tak stejně jako v Číně bylo obyvatelstvo rozděleno do dvou politických táborů, i v Indonésii měl své podpůrce jak Kuomintang, tak i komunistická strana.

Peranakanové, kteří už byli prakticky asimilovaní, se naopak mnohem více zajímali o politiku své nové země. S indonéským obyvatelstvem se zapojovali do vlasteneckého boje proti Holanďanům a za nezávislost Indonésie. Následkem předchozích událostí a stále větší rivality mezi Holanďany a indonéskými Číňany totiž časy jejich bezproblémové a oboustranně výhodné spolupráce skončily a konec holandské kolonizace mohl znovu uvolnit ruce v současné době diskriminovaným Číňanům. I přes zákaz jakéhokoliv

nacionalistického hnutí indonéští Číňané vydávali týdeník *xīnbào* 新报, kde byli publikovány jejich vlastní politické názory i příspěvky místního obyvatelstva. Právě v tomto týdeníku byla v listopadu 1928 otištěna slova současné indonéské národní hymny (*Indonesia Raya*). Také ve čtyřicátých letech, kdy byla Indonésie „zachraňována“ Japonci, byli Číňané aktivními účastníky hnutí za nezávislost a jejich *Sdružení Číňanů žijících v zahraničí* - *Huáqiáo Zhōnghuì* 华侨中会 bylo mezi jinými japonskými vojenskými autoritami zakázáno.

Vývoj situace po vyhlášení nezávislosti Indonésie

17. května 1945

Ačkoliv nezávislost Indonésie byla vyhlášena již v květnu 1945, boj o ni trval ve skutečnosti ještě další čtyři roky. Indonéská vláda v čele s prezidentem Achmedem Sukarnem⁷ a vicepremiérem Muhammadem Hattou získala své pravomoci z rukou Japonců, kteří na to ale podle Holanďanů, stále usilujících o své pozice, neměli žádné právo. Během několika let se zdálo, že válka mezi kolonizátory a nově vzniklou republikou jen tak neskončí. Na stranu Indonésanů se ale postavilo velké množství světových mocností a díky jejich nátlaku a hrozbám hospodářskými sankcemi Holanďané nakonec Indonésii v prosinci 1949 opustili (Backshall, 2004: 1117).

V průběhu národní revoluce mnoho Číňanů podporovalo nezávislé hnutí. Členy revolučního *Badan Penyelidik Usaha-usaha Persiapan Kemerdekaan Indonesia* (*Sdružení obchodníků k přípravám osvobození Indonésie*), který se zabýval vytvořením indonéské vlády v roce 1945, bylo i šest etnických Číňanů. Mezi nejvýznamnější aktivisty indonéského národního obrození patřili například Siauw Giok Tjhan, Liem Koen Hian nebo Yap Tjwan Bing (Suryadinata, 1999: 177-183). Úsilí, se kterým se mnozí Číňané angažovali v boji za osvobození Indonésie, vycházelo také z jejich naděje, že vyhlášení

---

⁷ Achmed Sukarno se stal prvním prezidentem Indonéské republiky. Jeho *Partai Nasional Indonesia* byla od třicátých let dvacátého století největší organizací v boji za nezávislost. Způsob vlády, který Sukarno uplatňoval, byl nazýván tzv. „řízenou demokracií“, ale šlo spíše o autoritářskou vládu. Prezident Sukarno velmi inklinoval ke komunismu, po svém nástupu podnikl mnohá vojenská tažení, která měla přispět ještě k většímu osvobození země (Např.: V roce 1963 nechal vojensky vypudit Holanďany ze Západní Papuy, která byla jejich posledním teritoriem. Ve stejném roce zahájil také tažení *Konfrontasi* proti Malajsii, ve které viděl jen loutku britských vládců.). Jeho komunistická vláda byla nakonec svržena generálem Suhartem, který se stal jeho následovníkem. (Backshall, 2004: 1116-1120)

samostatné republiky bude mít pro čínské obyvatelstvo pozitivní dopad, protože doktrína *Pancasila* – výnos o plánované post-revoluční politické misi – obsahovala mimo jiné příslib demokratického života cizincům, nehledě na jejich etnikum nebo vyznání (Fischer, 2003: 6). Číňané byli také v řadách indonéské armády. V přibližně pětiletém období po vyhlášení republiky, kdy indonéská ekonomika kolabovala, ceny všeho zboží obrovsky vzrostly a věci denní potřeby jako je mýdlo a příbory byly rozebrány holandskými nebo japonskými vojáky, to byli právě Číňané, kteří do země toto zboží pašovali.

Za vlády prezidenta Sukarna

Po pětiletém národním boji a následném odchodu Japonců i Evropanů prodávala nová vláda opuštěné společnosti za velmi nízké ceny. Číňané příležitosti využili a rychle jimi rozšířili svůj vlastní majetek. To se ale nelíbilo místnímu obyvatelstvu, které se snažilo Číňanům v dalším bohatnutí a tím i posilování vlivu zabránit, obvinilo je z nedostatečného vlastenectví vůči státu v době války a vláda mnohé z nich přinutila se nově získaného majetku vzdát. Toto omezení bylo jedním z prvních, kterých se Číňanům za vlády Achmeda Sukarna dostalo. Číňané byli všeobecně považováni za pravou ruku kolonialistů. Jejich dřívější bezproblémový vztah s Holanďany, pokud odečteme masakr v roce 1740, a jejich současné ekonomické postavení bylo Indonésanům trnem v oku.

„Násilí vůči etnickým čínským Indonésanům musí být sledováno v kontextu indonéského nacionalismu a nemůže být odděleno od národní politické, sociální a ekonomické situace této periody.“ (Purdey, 2002: 4)

Názory na další vývoj indonésko-čínských vztahů se různí. Někteří tvrdí, že další zákazy a omezení, které následovaly, byly pouze přirozeným důsledkem nacionálního boje a touhy osvobodit se od závislosti na všech cizích velmocích, a Číňané po odchodu Evropanů na území Indonésie nesporně vládli na ekonomické poli. Pravdou ale také zůstává, že během 60. let a 70. let se Indonésanům podařilo omezit různými zákazy Číňany natolik, že ti, kteří nebyli zavražděni, se většinou raději rozhodli vrátit zpátky do Číny, anebo se naopak zcela asimilovat (Suryadinata, 1989: 14).

V říjnu 1959 prezident Sukarno, který uplatňoval vládu tzv. řízené demokracie, protože západní forma demokracie podle něj měla rozvratné účinky, a jehož vláda byla

podpírána třemi pilíři – principy nacionalismu, náboženstvím a principy komunismu, vydal nařízení prezidenta *PP 10/1959 (Peraturan Presiden Nomor 10 tahun 1959)* podepsané také ministrem obchodu Rachmatem Mujomiserem. Tato právní vyhláška zakazovala cizincům podnikat na venkově a zároveň jim přikazovala přestěhovat se nejpozději k 1. lednu 1960 do měst. Ačkoliv se toto nařízení vztahovalo na všechny cizince, bylo jasné, že šlo především o ty čínského původu, jelikož ze všech zahraničních maloobchodníků na území Indonésie bylo 90 procent Číňanů nebo čínských Indonésanů. A podle Lea Surydinata právě tato vyhláška označuje počátek následného anti-čínského hnutí v Indonésii. Během vyjednávacích snah čínského konzula pro Indonésii s představiteli indonéské vlády však k žádné změně nedošlo, nařízení bylo vysvětleno jako začátek nacionalizace a socializace v indonéské ekonomice a jako součást indonéského národního obrození. Obchodníci na mnoha místech se všemožně snažili tento příkaz bojkotovat skrýváním nebo přemísťováním svého zboží, ale výsledkem bylo akorát zatýkání a pokračování v násilném zabavování majetku. Naplňování této vyhlášky stálo život mnoha tisíců Číňanů, např. v Cibadaku na západě Jávy nebo na území západního Kalimantanu, a jeho důsledkem byl odchod mnoha *Totoků* zpět do Číny, na Taiwan nebo do Hong Kongu. Vláda Čínské lidové republiky zorganizovala přemístění asi sto tisíců svých obyvatel z Indonésie zpět do „Tepla mateřské země“, jak byla tato kampaň charakterizována, ale byla to asi jen polovina z těch, kteří se v té době toužili vrátit domů.

Za vlády prezidenta Suharta

Situace se pro čínské Indonésany nezlepšila ani po nástupu prezidenta Suharta, jehož „Nový řád“ byl stejně jako vláda prezidenta Sukarna víceméně diktaturou. V roce 1967 bylo vydáno „*Rozhodnutí prezidenta číslo 14/1967*“ týkající se čínského náboženství, víry a tradic, které zakazovalo čínskou literaturu i kulturu v Indonésii, včetně používání čínských znaků. Prezident Suharto byl zastáncem asimilace čínské populace, takže se ve svých nařízeních snažil potlačit naprosto všechno, co by mohlo zachovávat čínskou jedinečnost. Součástí řešení „čínského problému“ bylo zakázání veškerého čínského tisku, zavření čínských škol i zákaz veřejných vystoupení, která by mohla reflektovat čínský kulturní život. Ačkoliv za Suhartovy vlády se podařilo v zemi zakotvit náboženskou snášenlivost, tj. v Indonésii existovalo pět hlavních náboženství a vyznání každého člověka se respektovalo (kromě animistů, kteří uctívají více než jednoho boha, a ateistů, kteří byli podle prezidenta jen skrytí komunisté), byly zakázány oslavy čínských svátků na veřejnosti, náboženské předměty čínské populace musely být přemístěny do vlastních domácností. V této době byly totiž čínské chrámy z nařízení ministerstva většinou „v rekonstrukci“. Do země byl zakázán vstup dalším imigrantům. A počet míst ve školách byl pro „cizince“ omezen. V témže roce byla vydána vyhláška o povinnosti čínských obyvatel změnit si své jméno na indonésky znějící, což bylo mezi samotnými Číňany považováno za jedno z nejurážlivějších nařízeních. Povinností každého Číňana, ačkoliv se v Indonésii narodil a jeho rodina tam již po generaci žila, bylo prokázat se kdykoliv průkazem, ve kterém bylo uvedeno, že nejde o rodilého Indonésana, ale o tzv. *WNI warga negera Indonesia* – občana Indonésie⁸. Zákaz byl vydán také na používání výrazu *Tiong Hoa*, kterým sami sebe označovali a označují indonéští Číňané, a zavedl se výraz *Cina* (tzn. pejorativní označení *Číňan*). V letech 1965 až 1975 příslušníci policie i armády často zneužívali svého postavení, obohacovali se z čínských úplatků, rozkrádali čínský majetek, fyzicky napadali příslušníky čínské menšiny a znásilňovali čínské ženy. Jejich právem bylo také potrestat každého, kdo používal čínštinu namísto indonéštiny (Fischer, 2003: 6).

---

⁸ Wang Zhijian, žijící v Semarangu od roku 1955 uvedl, že průkazy totožnosti Indonézánů byly žluté, kdežto průkazy obyvatel čínského původu byly červené, takže bylo hned jasně rozpoznatelné, kdo je jakého původu.

Vzdělávání a jazyk

Od konce padesátých let dvacátého století probíhalo základní vzdělání dětí indonéských Číňanů zásadně v indonéských školách. Část dětí pak pokračovala ve studiu buď v Indonésii, ale v mnoha případech je rodiče poslali do zahraničí, například do Německa, Spojených států, Kanady nebo Austrálie. Mnoho rodičů se také rozhodlo postat své děti na studia do Hongkongu, na Taiwan, do Číny nebo do Singapuru (Gondomono, 1996: 3).

Z tohoto důvodu většina z mladších Číňanů v Indonésii, umí mluvit už pouze indonésky a samozřejmě v dialektu oblasti, ve které v Indonésii žijí. Autor Gondomono, který prováděl průzkum situace na konci dvacátého století v Jakartě uvádí, že těch, kteří používají čínštinu nebo některý z jejích dialektů⁹ je pouhých dvacet procent, a jsou to většinou občané starší než padesát let, které ještě nepostihly zákazy omezující vyučování v čínštině nebo v čínských školách, přičemž ale také oni používají indonéštinu jako každodenní prostředek komunikace. Malá skupinka těch, kteří studovali ještě před druhou světovou válkou na holandských školách se domluví v Nizozemštině. Následkem vládních nařízení se tedy přibližně během dvou generací čínština téměř vytratila.

Změna jména

Vlivem nařízení o změně jména, které mělo jako ostatní nové zákony přispět k lepšímu splynutí Číňanů mezi původní obyvatelstvo, si většina z nich opravdu nechala své jméno změnit na nějaké indonésky znějící. Existovalo několik způsobů, jak nové jméno vytvořit.

Prvním z nich bylo spojení tří slabik jména v jedno slovo, např. z Tan Ing Dji vznikl Taningdji. Jiní začali používat první jméno, které je běžné v Americe nebo v Evropě, za kterým následovala slabika jejich čínského příjmení, např. Robert Oey, Lucy Kwee apod. Mnoho také nahradilo své čínské jméno některým opravdu indonésky znějícím, nejčastěji zpracováním první slabiky svého čínského jména, např.: z Ong vzniklo Ongkowiryo, z Lim vzniklo Halim, Salim nebo Liman, z Go vzniklo Gozali atd. Někteří začali používat jména „západní“ s indonéským příjmením jako Robert Santoso, John

---

⁹ Nejčastěji Hokkien, Hakka a Kantonštinu, tj. dialekty jižní Číny, odkud většina etnických Číňanů v Indonésii pochází.

Harsono, Maria Setyawati apod. Někteří převzali jména „západní“, ale příjmení nahradili pouze iniciálou, např. Lucy T., Maria W. apod. (Gondomono, 1996: s.11)

Většina těchto nařízení byla zrušena až v roce 1998 s nástupem nového prezidenta Abdurrahmana Wahida a s dalšími prezidenty docházelo k další liberalizace vnitrostátních indonésko-čínských vztahů.

Kvůli politickým tlakům v 70. a 80. letech byli Číňané odstraněni jak z politických a akademických kruhů, tak i z armády. Ti, kteří v Indonésii zůstali, mohli tedy uplatnit své schopnosti jen dvěma směry. Prvním byl průmysl a druhým ekonomická sféra. V obou směrech však Číňané všude na světě odjakživa vynikali. Brzy se proto začaly uplatňovat nepsané dohody mezi *pribumi*, tj. původním obyvatelstvem, a Číňany, které spočívaly v úplatkářství a rozsáhlé korupci. Ta se radostně rozmohla zvláště ve vyšších společenských kruzích, a ačkoliv se prezident Suharto snažil potlačit všechny projevy „čínsosti“ ve své zemi, finančně byl závislý na podpoře čínské byznysenské třídy a zkorumpovanost nejvyšších politických kruhů byla také jednou z nejpodstatnějších příčin jeho pádu.

„V procesu vytváření z etnických Číňanů (v Indonésii) ty „druhé“, politika Nového řádu sociálně stigmatizovala Číňany jako výlučné, asociální, bohaté a pro-čínsky (tj. pro-komunisticky) orientované. Tato stigmatizace byla pak manifestována a institucionalizována jako „čínský problém“ v Indonésii.... Vytěsnění etnických Číňanů ze všech sociálních, vzdělávacích, politických i náboženských oblastí bylo legitimní a vládou schválené zadání „řešení“ tohoto „problému“.“ (Hoon, 2006: s.100)

Současnost

V květnu 1998 došlo v Indonésii k mnoha lidovým bouřím. Největší proběhly v hlavním městě Jakartě, k menším došlo ve stejné době nebo dříve například v Medanu na Sumatře nebo v Solu na Jávě.

Nepokoje byly vyvolány ekonomickou krizí, která v té době už skoro rok Indonésii sužovala, šílenou inflací a vysokou nezaměstnaností, způsobenými korupční politikou prezidenta Suharta. Bouře, které byly původně zamýšlené jako protest proti současné

ekonomické a politické situaci, se však postupně obrátily v cílené ničení čínského majetku, vypalování nebo vybíjení obchodů patřících etnickým Číňanům i ve fyzické násilí vůči nim. Přibližně 1500 lidí bylo zabito a více než 160 žen znásilněno. V novinách i na internetu je možné najít množství článků i výpovědí očitých svědků či obětí, kteří popisují nejhrůznější situace znásilňování a zabíjení. Domy a živnosti čínských obyvatel byly označeny symboly na znamení, že se mají zničit a vypálit, Číňané ve velkém množství opouštěli Indonésii, ale někdy byli přepadáni ještě cestou na letiště.

„V květnu 1998 to bylo poprvé v mém životě, kdy jsem se v téhle zemi (Indonésie) cítil v nebezpečí. Rozhlížel jsem se kolem sebe a myslel si, že sem asi nepatřím.“ řekl pro zpravodaje BBC Richard Oh, autor čínského původu (Johnson, BBC, 2005).

Po těchto násilných incidentech Suharto 21. května na nátlak veřejnosti z funkce prezidenta odstoupil a nahradil jej B. J. Habibie. Otázkou, která se později stala hlavním předmětem diskusí, ale nebyly důvody nebo konkrétní příčiny pádu prezidenta Suharta, ale hledání vysvětlení, proč se obětí nepokojů stali právě příslušníci čínského etnika. Narozdíl od předcházejících útoků na čínské obyvatelstvo, např. masakru v roce 1740 nebo v případě omezujících nařízení za vlády Sukarna a Suharta, mohl být incident v roce 1998 snadno šířen a diskutován díky internetu, a tak se také dostal do povědomí široké veřejnosti. „Čínský problém“ začal být nazýván porušováním lidských práv a rasismem, založeným v tomto případě nikoliv na barvě kůže, ale na etnické a kulturní bázi (Utomo, 24. 5. 2000).

V roce 1991 pozdější ministr hospodářství Siswono sestavil seznam devíti hříchů, které podle něj čínské obyvatelstvo v Indonésii nejlépe charakterizovaly:

1. Žijí odděleně ve svých oblastech.
2. Některé obchodní společnosti preferují přijímat zaměstnance čínského původu.
3. Některé obchodní společnosti platově zvýhodňují zaměstnance čínského původu.
4. V obchodních vztazích často diskriminují Indonésany upřednostňováním etnických Číňanů.
5. Neprojevují (čínští obyvatelé) solidaritu a sounáležitost s původním obyvatelstvem, žijícím v jejich okolí.
6. Jejich smysl pro národní identitu je velmi slabý a Indonésii považují pouze za místo, kde žijí a vydělávají si.

7. V běžném životě stále používají čínštinu a udržují své vlastní tradice. Neznají indonéské zvyky a ani se nesnaží naučit se pořádně indonésky.
8. Své indonéské občanství vnímají jen jako důkaz legality.
9. Cítí se nadřazení vůči původnímu obyvatelstvu. (Hoon, 2006: s. 121)

Jednoduše by se dalo shrnout, že hlavními důvody, proč se čínské obyvatelstvo stalo terčem útoků 13. – 15. května a bylo tak potrestáno za současné problémy země, byl jejich majetek a způsoby podnikání, dřívější dobrý vztah s Holanďany, tzn. přetrvávající vědomí společenských tříd, v nichž *pribumi* stáli níže než příslušníci čínského etnika, a stále přetrvávající „čínskost“, tzn. stálé udržování se ve vlastních komunitách a neochota odklonit se od původních čínských tradic. Důležitým hybatelem byly také přetrvávající stereotypy o Číňanech, například že jsou všichni bohatí, zkorumpovaní a podobně¹⁰, což vytvořilo jakýsi celonárodní předsudek, který mnohokrát přerostl v rasismus.

V době ekonomické krize vyšel článek o tom, že 70% státního majetku je kontrolováno Číňany, kterých v té době bylo asi 3,5 procenta z celkové populace. A ačkoliv bylo později vydáno mnoho dalších článků, které s touto informací polemizovaly vzhledem k tomu, že podstatná část Číňanů byli pouzí rolníci, rybáři nebo drobní obchodníci, následné útoky na čínský osobní i komerční majetek byly důkazem toho, že dominujícím faktorem byla právě ekonomická situace čínské populace (Purdey, 2002: 67).

Právě ekonomická krize, která občany Indonésie zmáhala, však někde nutně potřebovala najít hlavní příčinu a viníka. Číňané, kteří byli už dost neoblíbení, se tak stali vhodným „obětním beránkem“. Jemma Elizabeth Purdey ve své studii o násilí páchaném na čínských občanech v Indonésii srovnává situaci etnických Číňanů se situací Židů v Evropě, jelikož jedni i druhí se v určité době stali narušiteli určitého národa. Uvádí, že právě Hitler dal ve světě vzniknout povědomí o národnostních menšinách a o nutnosti očištění původní rasy. Purdey dále na problematiku indonéských Číňanů aplikuje „teorii obětního beránka“, kdy společnost, která se potýká s nějakým problémem, vždy hledá někoho, koho by se dalo za tento problém potrestat, hledá někoho, kdo je již neoblíbený a Číňané v Indonésii se právě díky své historii a skutečnosti, že pár z nich opravdu v 90. letech svými penězi vládlo v nejvyšší státní politice, výborně hodili.

---

¹⁰ Dotazník týkající se převládajících předsudků o Číňanech jsem dala k vyplnění studentům University Negeri Semarang, jako příkladovému vzorku indonéské většinové populace, tj. Jávanec vyznávající Islám. Jeho výsledky budou vyhodnoceny v druhé části mé bakalářské práce.

Nepokoje v roce 1998 však ukončily vládu prezidenta Suharta a v Indonésii poprvé proběhly opravdu svobodné volby. Pádem Suhartovy vlády se odstartovalo také nové období pro obyvatele čínského původu.

„Byla chyba nechat po sobě šlapat dinosaurem, ale byla to chyba, která dala této zemi šanci reformovat se.“

Richard Oh (Johnson, BBC, 2005)

Zastupující prezident Habibie po svém dosazení vyhlásil, že všechny formy rasové diskriminace musí neprodleně přestat. Prezident Abdurrahman Wahid, který nastoupil v roce 2000 oficiálně povolil oslavy nového čínského roku i znovuzavedení čínských náboženských zvyků, včetně používání čínských znaků, když prezidentským nařízením v roce 2000 anuloval Suhartovy zákazy z roku 1967.

Hoon popisuje post-Suhartovskou éru jako vzrušující období, kdy mají etničtí Číňané žijící v Indonésii po více než třiceti letech zákazů a útlaku konečně možnost vyjádřit svou vlastní identitu, kdy mohou znovu používat čínský jazyk a svobodně a otevřeně se hlásit ke svým náboženstvím a kulturním zvyklostem.(Hoon, 2004)

Prezidentka Megawati podpořila vyučování čínského jazyka a zakládání čínských kateder na indonéských univerzitách a vyhlásila čínský nový rok (*Imlek*) oficiálním státním svátkem.

ŽIVOT ČÍNSKÉHO OBYVATELSTVA V MĚSTĚ SEMARANGU

OBECNÁ ČÁST

Město Semarang

Město Semarang je hlavním městem provincie Střední Jáva a je pátým největším městem na Jávě. Nachází se na severním pobřeží ostrova a je významným centrem obchodu na přímce Jakarta-Surabaya. Někdy bývá svou atmosférou přirovnáváno k Jakarta, protože stejně jako tam, je zde možné najít všechno od honosných ulic, vil a moderních nákupních center, až po chudé čtvrti, rozbité domky a špinavé *warungy*¹¹. Semarang není turisticky příliš významný, kromě několika zachovaných staveb z období holandského kolonialismu a opečovávaných mešit nebo čínských chrámů tady není nic, co by turisty zvláště lákalo, a město bylo vždy důležité především z hlediska komerčního.

Historie

Historie Semarangu bývá datována přibližně od 9. století, kdy kronikáři poprvé zaznamenali existenci malého přístavu Pergota, který se v místě dnešního Semarangu nacházel. Na svém počátku však jeho význam nebyl příliš velký a většina námořních obchodních transakcí se odehrávala v severnějších přístavech Kudus a Jepara. V patnáctém století se na semarangském pobřeží vylodila část obří čínské výpravy vedené generálem Zheng He. Jeden z vojevůdců, který během cesty onemocněl, zde byl s malou posádkou zanechán a po svém uzdravení se místo návratu do Číny rozhodl podnikat a šířit islám právě v této oblasti¹².

K výraznému rozvoji města došlo v 17. století, kdy se kuduská a jeparská přístaviště začala zanášet vulkanickými nánosy a Semarang se tak stal největším přístavem severního pobřeží Jávy. Jeho význam ještě vzrostl v období holandského kolonialismu, kdy Holanďané v roce 1677 přístav získali jako splátku dluhů od mataramského sultána

---

¹¹ Warungy jsou v Indonésii nazývány stánky s jídlem, popřípadě malé jídelny.

¹² Viz. str. 8-9.

Amangkurata I. pro svou Východoindickou společnost (Backshall a spol., 2004: 251). Na konci osmnáctého století popsal čínský cestovatel Semarang jako místo, které se podobá Batávii¹³, ale je lepší, větší svou rozlohou i významnější svou produkcí. Místní zemědělství je bohatší, lidé mají více peněz, netrpí nemocemi a žijí v mnohem větším blahobytu (Willmott, 1960: 5). Podle Willmotta rozvoj města nijak výrazně neovlivnil ani bankrot Východoasijské společnosti.

I přes stále narůstající počet místních obyvatel však dnes mnohé části města působí velmi zchátrale, někdejší bohatá holandská čtvrť je vylidněná, kdysi honosné stavby jsou polorozbořené, a zároveň s přílehlou čínskou čtvrtí je to oblast pravidelně trpící záplavami způsobenými špatnou kanalizací. Centrum Semarangu se dnes nachází více na jihu, takže zatímco dřívější části města chátrají a nikdo pro ně nehledá žádné využití, více na jihu, tj. dále od pobřeží, vyrůstají nová nákupní centra a soustřeďuje se tam také největší počet obyvatel.

Semarangský „chinatown“

V místním jazyce bývá semarangská čínská čtvrť nazývána různě. Na vstupní bráně je napsáno *Pecinan Semarang*, ale známá je také například jako *Kawasan Semawis* (z jávanštiny). Semarangský *chinatown* je jedním z největších na Jávě, zároveň s jakartským nebo surabayským. Nachází se v dřívějším (až asi do 60. let 20. století, kdy se plně projevil nástup nové indonéské vlády) centru města, nedaleko od tzv. *Kota Lama* (Starého města), které se rozléhá přibližně na 31 hektarech čtverečních, a které bývá pro svou specifickou atmosféru a místní architekturu evropského stylu někdy nazýváno Malým Nizozemím. Místní *Pecinan* se narozdíl od Starého města rozkládá asi jen na necelých desíti kilometrech čtverečních, navzdory tomu však byl svou polohou odjakživa v centru komerčního dění.

V období 1830 až 1916, kdy byli etničtí Číňané na celé Jávě houfně přesouváni do ghett, byla jim v Semarangu vyhrazena právě tato oblast mezi hlavními frekventovanými ulicemi Bodjong a Mataram. Další, ale mnohem menší kousek země, jim byl vymezen také v blízkosti přístavu (Willmott, 1960: 12). Ulice čínské čtvrti jsou velmi úzké a křivolaké, stejně jako domy, které jsou nalepené jeden na druhém. Willmott v padesátých letech

---

¹³ Název Jakarty v období holandského kolonialismu.

napsal, že domy jsou postavené v tradičním čínském stylu. Ve skutečnosti to znamená, že většina budov zde je dvoupatrových, obložených bílými dlaždicemi, jak je to běžné i v Číně, z toho druhé patro se ale většinou nepoužívá, protože už je polorozpadlé, nebo se naopak používá jenom druhé patro, pokud bývá první často zasaženo povodněmi. Narozdíl od padesátých let, kdy byly nápisy na většině budov v této čtvrti napsány ve znacích, dnes je zde možné vidět čínské písmo jen zcela výjimečně, pravděpodobně díky zákazům namířeným proti projevům cizích kultur za vlády prezidenta Suharta¹⁴.

V dnešní době už v původní semarangské čínské čtvrti velké procento lidí nežije. Stále se tu dají nalézt krámky, které jsou stejně jako v Číně místem obchodu a zároveň i bydlištěm některé z rodin, ale jde spíše o chudší obyvatele, drobné obchodníky a řemeslníky. Většina movitějších občanů se již přestěhovala do modernějších částí města a čínskou čtvrt' navštěvují za účelem nákupů, jelikož čínské tržiště je v Semarangu, kromě Careffouru, asi jediným místem, vzhledem k většinové muslimské populaci, kde se dá koupit vepřové maso a jiné tradiční přísady nebo pokrmy. Stejně tak se zde stále fungují čínské restaurace a také, čímž je pro etnické Číňany *Pecinan* nejdůležitější, se na tomto relativně malém prostoru nachází deset čínských chrámů, v Indonésii nazývaných *klentengy*.

Jak jsem se zmínila již v první části své práci, specifikem těchto *klentengů* je, že většinou nejsou místem jen jednoho z náboženství, ale že téměř v každém z nich je možné najít místnost nebo alespoň oltář pro vyznavače všech ze tří čínských náboženství, tj. Buddhismu, Taoismu i Konfucianství. Ačkoliv se velké procento, zvláště poslední a předposlední generace etnických Číňanů přiklonilo ke Katolictví nebo Protestantství a v mnoha případech i k Islámu, mnoho z nich stále navštěvuje místní chrámy, aby se poklonili předkům nebo vzdali hold čínským tradicím v období svátků či jiných výjimečných příležitostí jako jsou významné rodinné události a podobně (Gondomono, 1996: 17).

Každý z chrámů má vlastní historii a jak tvrdí brožury propagující *Pecinan* jako „oblast jedinečné kultury a vysoké umělecké hodnoty“, je rovněž něčím specifický. Místní *Klentengy* byly postaveny v průběhu 18. a 19. století na náklady bohatých obchodníků a jejich výstavba někdy trvala i po několik generací. Liší se velikostí i specifickou výzdobou a byla jim zachována původní jména v hokkienském dialektu.

---

¹⁴ Viz. str. 15-16.

K dalším významným čínským stavbám v Semarangu ležící mimo čínskou čtvrť patří chrám *Sam Po Kong*, pojmenovaný podle generála *Zheng Heho*, který se podle legendy v 15. století se svou výpravou vylodil zrovna na místním pobřeží¹⁵ nebo pagoda *Vihara Buddhagaya Watu Gong*. Drobné známky čínské architektury a kultury je možné najít také jinde ve městě, častokrát jako výzdobu sídel bohatých čínských podnikatelů v podobě soch zvířat ochraňujících dům vlastníků před zlými duchy, nebo jen tradiční čínské nápisy napsané černým písmem na rudém podkladě a umístěné na dveřích domů, aby rodině zajistili klid a spokojenost

Obyvatelstvo

Počet obyvatel Semarangu v roce 2000 se odhadoval na necelých jeden a půl milionu¹⁶. Semarang nebyl nikdy místem velkých etnických či náboženských konfliktů a přesto, nebo právě proto, může díky svému multikulturnímu složení populace posloužit jako vhodný reprezentativní vzorek běžného indonéského velkoměsta z hlediska jazykového, historického, náboženského, etnického, rasového a geografického.

Velká většina místního obyvatelstva patří k původnímu jávanskému etniku. Kromě nich se zde však nachází také několik jiných etnických skupin, které jsou svým způsobem velmi specifické. V obchodním sektoru patří k těm nejdominantnějším etničtí Číňané, po nich Arabové a Indové. Vysoké procento Evropanů, kteří v Semarangu žili v období kolonialismu (holandského, anglického a portugalského) a v době japonské okupace, výrazně pokleslo po osvobození země a vzniku samostatné republiky. Willmott uvádí, že z dvanácti a půl tisíců Evropanů a Euroasiatů¹⁷, kteří měli vzhledem ke svému původu stejný společenský status jako prvně zmínění, bylo po roce 1950 nahlášeno už jen asi pět tisíc. Procento etnických Číňanů naopak až do 50. let 20. století výrazně vzrůstalo. Při sčítání lidu v roce 1920 bylo v Semarangu nahlášeno 19 727 obyvatel čínského původu (z celkového počtu obyvatel 158 036), v roce 1930 to bylo 27 423 a v padesátých letech ještě dvakrát tolik (Willmott, 1960: 8).

Přesný počet obyvatel čínského původu dnes není známý. Z posledního kompletního sčítání lidu v roce 2000 vyplynulo, že ze všech obyvatel Indonésie je

---

¹⁵ Viz. str. 8.

¹⁶ Při sčítání lidu v roce 1920 asi 158 tisíc, v roce 1955 přibližně 360 tisíc (Willmott, 1960: 7).

¹⁷ Tj. míšenci z poloviny evropského a z poloviny indonéského nebo čínského původu.

etnických Číňanů pouhého 1.5-1.83 procenta, což čínskou populaci posunulo z pátého místa, které obsadili ve 30. letech, až na patnáctou příčku. Rozdílná je také koncentrace čínských obyvatel v různých provinciích Indonésie. Největší procento etnických Číňanů se nachází na ostrově Bangka-Belitung (11.54%), druhý je Západní Kalimantan s 9.46% a třetí Jakarta s 5.53%. Provincie Střední Jáva je v počtu čínských obyvatel na šesté příčce s 0.57%, přičemž velká většina žije přímo v hlavním městě provincie, tj. v Semarangu (Suryadinata, 2003: 13).

Důvody, proč se výše uvedené počty nedají považovat za stoprocentní, jsou uvedeny v první části práce¹⁸. Mezi nejdůležitější příčiny se však dají zařadit vzájemná asimilace jednotlivých etnik a dále historický a politický vývoj Indonésie v druhé polovině dvacátého století, kdy vláda Nového řádu prezidenta Suharta významně omezila kulturní, sociální i náboženské projevy nepůvodních, tj. neindonéských etnik.

Z průzkumu tedy vychází, že etnických Číňanů je v Semarangu jen nepatrné procento z celkové populace. I přes tuto skutečnost však Číňané hrají dominantní úlohu na poli místního drobného i velkého byznysu. Narozdíl od *pribumi*, tj. Jávanců, kteří si vydělávají nejčastěji jako zemědělci, dělníci, maloobchodníci a ti šťastnější jako státní zaměstnanci, úředníci nebo učitelé, většina čínské populace se věnuje právě podnikání. Willmottův průzkum v 50. letech prokázal, že přibližně 60% mužů žijících v Semarangu pracuje na poli obchodu, a to ať už se jedná pouze o drobné podnikání nebo jde o vlastníky či manažery velkých podniků. Zbylých 40% se pak věnuje jiným profesím, pracují například ve zdravotnictví nebo jako zaměstnanci firem (asi 20%), jako státní zaměstnanci (asi 2%), jako techničtí pracovníci nebo řemeslníci (8%). Ke zvláštní skupině patří tzv. profesionálové, kteří vystudovali a pracují ve svém oboru, např. lékaři, zubaři, právníci nebo inženýři (asi 5%). A posledních přibližně 5% patří dělníkům a pod. (Willmott, 1960: 36-38)

Z uvedených informací lze vyčíst, že ekonomická situace čínského etnika je obecně příznivější než finanční situace Jávanců. A právě tato nerovnováha silně ovlivňovala vztah mezi čínským a původním obyvatelstvem v Indonésii už od období kolonialismu.

„Pokud mluvíme o multikulturním životě v Semarangu, nemůžeme vynechat ani jeden z kulturních vlivů, které celkový život společnosti poznamenaly. Právě ekonomický sektor života častokrát způsobil neshody v jávansko-čínských vztazích a mnohokrát vyústil

---

¹⁸ Viz. str. 3, 15-16.

v otevřený konflikt. Tato problematika bývá obecně nazývána „čínským problémem“.“ (Salim, 2006: 17)

Náboženství a tradice

Náboženství

Otázkou náboženství čínské menšiny obecně jsem se zabývala již v první části¹⁹. Náboženství v Indonésii je velmi důležité a je v podstatě téměř nemyslitelné, že by občan Indonésii byl oficiálně bez vyznání. V Indonésii je státem uznávaných pět náboženství: Islám, Katolictví, Protestantství, Buddhismus a Hinduismus a ačkoliv je zde většinovým náboženstvím Islám, ostatní náboženství jsou rovněž přijímána a až na výjimky respektována²⁰. Etničtí Číňané v Indonésii mají zastoupení ve všech z pěti povolených náboženských skupin. Většina zdrojů se shoduje, že pro čínské obyvatelstvo je typická náboženská tolerance a Willmott uvádí, že případy, kdy příslušníci jedné rodiny vyznávají různá náboženství, jsou poměrně běžné (Willmott, 1960: s.183).

Narozdíl od původního obyvatelstva většina z etnických Číňanů na území Indonésie nejsou Muslimové. Pokud vyznávají Islám, jde většinou o Číňany, kteří k němu za vlády prezidenta Suharta konvertovali z jiných náboženství kvůli lepšímu sžití s místním obyvatelstvem, nebo kteří se přivdali či přiznili do rodin vyznávajících Islám. Tak jako se změnila v průběhu posledních generací jazyková situace, tak se změnila také situace náboženská. Zákazy, které byly vydány za vlády prezidenta Suharta, silně zasáhly do životů příslušníků čínské menšiny a v průběhu pár generací způsobily zásadní změny.

Skutečnost, že používání čínského písma a čínské řeči na veřejných místech bylo od šedesátých let dvacátého století zakázáno a čínské školy v Indonésii zavřené, způsobila, že během dvou až tří generací se čínština téměř úplně vytratila z běžného užívání mezi místním čínským obyvatelstvem. Stejně tak se v této době změnila i situace náboženská, kdy se výrazně snížil počet Číňanů vyznávajících původní čínská náboženství,

---

¹⁹ Viz str. 5-6

²⁰ V minulosti na území Indonésii několikrát došlo k fyzickým střetům mezi příslušníky rozdílných náboženství. Například na západě ostrova Sulawesi, v městě Poso a jeho okolí, došlo v roce 1998 ke krvavým bojům mezi příslušníky Islámu a Křesťany a tamější nepokoje v podstatě nikdy úplně neustaly. (Backshall a spol., 2004: s. 998)

Teroristické útoky namířené proti cizincům (např. Bali 2008) byly rovněž vyvolány islámskými extremisty, nicméně většina „běžné“ populace, ačkoliv jde o národ silně věřící, příliš velkými predsudky netrpí.

tj. Buddhismus, Taoismus a Konfucianství a nahradilo je převážně Katolictví nebo Protestantství.

Stejná je situace také v Semarangu. Ačkoliv ještě v 50. letech přes sedmdesát procent místních Číňanů vyznávalo tradiční čínská náboženství, jejich děti už byly nahlášeny jako Křesťané (Willmott, 1960: s.188). Příčinou toho bylo nařízení prezidenta Suharta o zavření „zahraničních“ škol. Studenti čínského původu proto navštěvovali školy indonéské, čímž se silně omezil jejich přístup k čínskému jazyku a oslabil se také jejich vztah k tradičním čínským hodnotám. Mladí Číňané se tak spíše než k Buddhismu, Taoismu nebo Konfucianství, přiklánějí ke Katolictví, Protestantství nebo Islámu. Mnozí z nich ale současně inklinují také k původním náboženstvím, jejichž prostřednictvím zachovávají rodové tradice a mohou poděkovat a poklonit se předkům.

Svatba

Silný vliv na změnu víry jednotlivců má také místní sňatková politika a nutnost náboženské jednoty mezi manželi. Narozdíl od Indonésanů není pro Číňany velký problém uzavřít sňatek mezi mužem a ženou rozdílného vyznání. Zdá se²¹, že pokud jde o *Totoky*, je pro ně mnohem důležitější jednota původu než náboženství. V oblíbeném televizním pořadu *Take him out*, který je vysílán indonéskou televizí, si dívka z více než desíti zúčastněných mužů vybrala jednoho, který byl etnický Číňan s odůvodněním, že se k sobě budou nejvíce hodit právě kvůli stejnému původu. Také většina semarangských Číňanů, se kterými jsem setkala, má protějšek stejného původu.

Jiná situace je mezi *Peranakany*, kteří se v otázkách hledání budoucího manžela nebo manželky přizpůsobili místní jávanské kultuře. Narozdíl od Číny, kdy žena po svatbě vstupuje do rodiny manžela, na Jávě muž přijímá jako závazek starost o rodinu manželky. Co se ovšem týče náboženství, žena tradičně musí přijmout vyznání svého muže, čímž se zachovává jednota náboženství v rodině a samozřejmě také jakási náboženská čistota Jávanců. Vzhledem k vysokému procentu muslimské populace pro *pribumi* tento zvyk většinou nehraje žádnou roli, problém však může nastat, když si chce etnický Číňan nebo Číňanka vzít rodilého Jávance. V případě, že si čínská dívka bere Indonésana, musí konvertovat k náboženství manžela. V případě, kdy se chce čínský muž oženit

---

²¹ Informace, které zde uvádím, jsem získala vlastním pozorováním a konzultací s etnickými Číňany.

s Indonésankou jiného vyznání, záleží obvykle na síle tlaku rodiny dívky. Tak existují případy, kdy dívka konvertuje k víře manžela, nebo dojde k sňatku jen formálnímu, takže si každý může zachovat vlastní vyznání, stejně jako někdy čínský muž na nátlak manželky konvertuje k náboženství, které je vlastní její rodině, což je v tomto prostředí obvykle islám.

Velmi rozdílná je také samotná svatba. Zatímco *pribumi* se berou podle tradic jávanské kultury, tj. v tradičním jávanském obleku a za účasti celé vesnice obvykle v domě rodičů nevěsty, čínská svatba se odehrává podobně jako u nás. Pár je formálně oddán na úřadě a pak následuje oslava v některé z restaurací. Také svatební šaty čínské nevěsty jsou stejně jako u nás bílé, narozdíl od jávanské svatební batiky a krajky.²²

V minulosti se mezi čínským obyvatelstvem udržovala svatební tradice, která se v indonéském přepise čínštiny nazývá *ciotao*, což znamená *vlasy vyčesané nahoru*. Tato tradice je v podstatě sled předsvatebních a svatebních úkonů ženicha, nevěsty a jejich rodin a uvádí se, že byla ze všech nejoblíbenější²³, protože svědkem novomanželů byl nejvyšší buddhistický bůh *Thikong* neboli *Thian*²⁴.

Ve zkratce to znamenalo, že nejdříve rodina nastávajícího manžela navštívila dům budoucí nevěsty, kde došlo k oficiální žádosti o její ruku. Pokud došlo k oboustranné shodě, rodiny se smluvily na datum tzv. *sangjit* neboli *dni věnování darů*. Jednalo se jednak o určitou částku peněz, která měla kompenzovat rodičům nevěsty náklady, které vydali při výchově dcery, jednak o část peněz, které bude potřeba vynaložit na svatební přípravy a oslavy, jelikož ty se tradičně konaly v domě rodičů nevěsty. Pokud na tom rodina nevěsty byla finančně dobře, přijala obvykle pouze peníze za „za výchovu“, protože šlo pouze o symbolickou částku, a peníze na přípravu svatby vrátila, jelikož se nechtěla cítit zahanbena, že si svatbu dcery nemůže dovolit. Rodina ženicha přinesla také svíčky určené ke svatebním modlitbám, dva pytle mouky a pytel cukru k přípravě svatebního koláče a sladkého pohoštění pro hosty. I z tohoto daru rodina nevěsty přijala pouze půlku a zbytek

---

²² Viz. pozn. 11.

²³ Autor Gondomono uvádí, že od 17. století v Indonésii existovalo mnoho čínských kultur vedle sebe, podle toho, z kterého kraje nebo vesnice přistěhovalci pocházeli. V průběhu času se však tradiční zvyky slily dohromady a dnes etničtí Číňané častokrát ani neví, z které části Číny a kdy přesně jejich předkové do Indonésie přišli. (Godomono, 1996: 57)

²⁴ V čínské buddhistické víře se nejvyšší bůh nazývá mnoha způsoby. V Indonésii se uchytilo právě jméno *Thikong* a každý velký obřad, ať je to svatba, smrt nebo oslava nového roku většinou začíná právě modlitbou k němu. (Godomono, 1996: s.101)

vrátila, aby mohla suroviny použít rodina ženicha. Na závěr tohoto setkání se obě rodiny po poradě dohodly na konečném datu svatby, tedy obřadu *ciotao*.

Několik dní před svatbou si rodiny vyměnily také hmotné dary určené pro ženicha a nevěstu. Rodiče ženicha přinesli nevěstě šaty nebo látku, boty, smeták a další věci, které žena potřebuje. Mimoto nevěsta obvykle dostala také postel, peřinu, polštář i povlečení a nechybělo ani víno a maso. Na to rodiče nevěsty odpověděli podobně a poslali ženichovi to, co bude nejspíše potřebovat on, tj. oblečení, boty atd., někdy také nábytek a jiné. Toho samého dne bylo zadáno služebným, aby ustaly postel pro novomanžele v domě ženicha, kam se nevěsta po svatbě přestěhuje.

Předsvatební noc byla nevěsta oblečena do bílých šatů s květinovým vzorem a vlasy jí byly sčesány podle tradičního způsobu do drdolu. Takto nachystaná si šla večer lehnout, aby se hned po rozbřesku mohla začít modlit k bohu *Thikongovi*. Svatební obřad *ciotao* se odehrával odděleně v obou rodinách, ženich i nevěsta se modlili v domě svých rodičů. Po rodinných modlitbách a uctění předků, byla nevěsta posazena na židli směřující ke dveřím, vlasy jí byly znovu rozčesány a na temeni sepnuty sponou, dívka byla převlečena do šatů a závoje červené barvy a dovedena přede dveře domu rodičů, aby tam čekala na svého manžela. Zároveň s ním se pak už jako novomanželé společně modlili a nakonec si jí ženich odvezl domů, kde se modlitební obřady opakovaly v přítomnosti mužovy rodiny a kde nevěsta přijala za své předky rodiny svého manžela. (Gondomono, 1996: 50-65)

Tento svatební obřad prošel v průběhu času mnoha drobnými změnami a byl udržován přibližně do poloviny dvacátého století. Dnes, jak už jsem se zmínila výše, je pro indonéské Číňany typická svatba tak, jak ji známe u nás, i když s různými odchylkami záviselými na vyznání manželů.

Pohřeb

V minulosti byly téměř v každém městě na Jávě zřízeny tzv. čínské hřbitovy. Podle feng-shui bylo nejlepším místem pro pohřbívání místo někde na kopci a zároveň v blízkosti řeky. V dnešní době už jsou však všechna tato místa zaplněná nebo byla využita k jiným účelům, navíc byly v šedesátých letech zakázány čínské kulturní obřady na otevřených a veřejných místech, a proto mnoho etnických Číňanů raději volilo kremaci svých rodinných příslušníků než pohřbení celého těla. Od poloviny dvacátého století se tak kremace stala běžným způsobem zpracování těla po smrti. Popel mrtvého byl nejčastěji vysypán do moře anebo uložen v chrámu za roční, popřípadě jednorázový poplatek.

Do poloviny dvacátého století byl vykonáván tradiční čínský pohřeb, který s různými obměnami na různých místech probíhal přibližně následovně. Po smrti některého z členů rodiny bylo nejprve důležité zeptat se „předvídače budoucnosti“ na nejlepší den a čas, kdy by mělo být mrtvé tělo vloženo do rakve a následně pohřbeno. Gondomono uvádí, že rodinným příslušníkům nebylo dovoleno přemístit tělo zemřelého do rakve dříve než za dvanáct hodin po jeho smrti. Do té doby se měli k mrtvému dostavit ostatní členové rodiny, zvláště pak nejstarší syn, jehož úkolem bylo při přenášení těla nést hlavu zemřelého (rodiče). Po dvanácti hodinách mohli tedy potomci mrtvého vložit do rakve, nejstarší syn nesl jeho hlavu a zbylí potomci podle věku postupně zbytek těla, což znamenalo, že nejmladší dítě neslo nohy. Po dobu přenášení byly odříkávány modlitby a obvykle byl určen také nějaký řečník, aby předříkával magická slova, která mrtvému ulehčí jeho cestu. Rakev musela být umístěna tak, aby nohy zemřelého byly co nejbližší domovním dveřím, popřípadě dveřím hlavního pokoje.

Přibližně v úrovni nohou zemřelého byl umístěn oltář přikrytý červeným ubrusem a na něj postaven pár červených svíček, položeny tři druhy zeleniny, tři druhy ovoce a tři druhy koláčů. Po modlitbě byl mrtvý převlečen do nejlepšího oblečení, na čelo mu byla položena jedna perla a jedna zabalená do listu salátu mu byla vsunuta do úst. Perly měly zesnulému posvítit na cestu na onen svět.

Teprve po těchto úkonech mohla být rakev zavřena. Rodina vyměnila ubrus na oltáři i svíčky za bílé a nachystala také čerstvé jídlo, jelikož to původní bylo již „snědno zemřelým“. V přítomnosti zemřelého se pak pozůstali pravidelně každé ráno i odpoledne modlili, až do dne, který byl určen k pohřbení mrtvého.

V den pohřbu se pak rodina a známí shromáždili u hrobu, kde se společně modlili k bohu *Thikongovi*, který vládne zemi. Kněz přednášející modlitby držel v jedné ruce kokos svázaný v ratanu a v druhé pět různých druhů semen, které po skončení obřadu předal potomkům zemřelého, aby je na hrobě otce zasadily. Pokud později některé ze semínek vzklíčilo, znamenalo to prý, že zemřelý žehná právě tomu dítěti, které jej zasadilo. (Godomono, 1996: 80-85)

Godomono ve své knize o tradičních zvycích Číňanů v Indonésii také uvádí, že pokud zemřelo dítě nebo mladý člověk do třiceti let, většinou byli pohřbeni bez obřadu, jelikož si jej za svůj krátký život ještě nezasloužili. Zmiňuje také, že podle učení *Yin a Yang* nebylo vhodné zemřít v úterý nebo v sobotu, kdy byly síly *Yin a Yang* v nerovnováze.

Jazyková situace čínské menšiny

Na území Indonésie se používá více jazyků než v kterékoliv jiné zemi v jihovýchodní Asii. Jen na indonéské, tj. západní části ostrova Papua Nová Guinea, se používá přes dvě stě různých jazyků a na celém území Indonésii je to pak dohromady asi 550 jazyků. Nejfrekventovanějším z místních národních jazyků je jávanština, kterou používá přes 75 milionů lidí převážně na území centrální a východní Jávy, dále jazyk Sunda (asi 27 milionů) a madurština (asi 9 milionů) (Sneddon, 2003: s. 198).

V roce 1928 byla vyhlášena indonéština jako „jazyk národního sjednocení“, díky němuž se mohou všechny národy Indonésie dorozumět a její hlavní funkcí tedy je domluvit se také v ostatních regionech. Proces sjednocování se v tomto ohledu v Indonésii daří a Sneddon uvádí, že v roce 1990 indonéštinu ovládalo již asi 83 procent populace a přes 37 procent městské populace používá indonéštinu také doma. Většina společnosti je však bilingvní, tzn. dokáže bez problému používat jak jazyk regionální, tak i indonéštinu.

V takovémto mnohojazyčném prostředí se po příjezdu do Indonésie ocitají také cizinci, včetně etnických Číňanů. Semarang se nachází na území centrální Jávy a jeho dvěma základními jazyky jsou tedy indonéština a jávanština. Jávanci jsou nicméně velmi pyšní na svou kulturu, a když vidí, že už umíte pár slov indonésky, je nejvyšší čas začít se učit jávanštinu. Rokhman uvádí, že etničtí Číňané v Semarangu běžně používají indonéštinu, jávanštinu, čínštinu, a trochu angličtinu nebo holandštinu^{25,26}.

O úrovni čínského jazyka mezi etnickými Číňany jsem se zmínila už dříve. Vzhledem k asimilační politice, kterou uplatňoval prezident Suharto, a díky níž bylo v druhé polovině dvacátého století zakázáno používání čínských znaků i jazyka, je znalost čínštiny mezi mladými lidmi, kteří se narodili v Indonésii, velmi nízká. Pokud čínsky umí, naučili se to většinou ve škole a nejde tak o jejich mateřský jazyk. V jejich běžné konverzaci se však často vyskytují drobné prvky čínských dialektů, např. názvy číslovek nebo některá citoslovce (Rokhman, 2002: 29).

Hlavní řečí, kterou Číňané v Semarangu používají je indonéština. Podle Rokhmana Číňané používají indonéštinu téměř ve všech situacích, ve škole, s rodiči, když se zlobí

---

²⁵ Dva poslední jazyky jako památku na kolonizování Jávy.

²⁶ Informace k tomuto tématu jsem čerpala z výzkumu, který byl proveden pod záštitou Universitas Negeri Semarang v roce 2002, a jehož autoři se zabývali jazykovou situací čínského etnika právě v Semarangu. Cílem jejich šetření bylo zjistit, jakým jazykem se místní Číňané běžně dorozumívají, jsou-li schopni komunikovat také v jazycích jiných a jak na ně reaguje místní obyvatelstvo.

nebo chtějí vyjádřit své city. Tím se výrazně liší od *pribumi*, kteří mezi sebou (kromě ve škole, ale častokrát i tam) ve většině situacích používají jávanštinu. Důvodem, proč se Číňanům indonéština stala základním jazykem je bezpochyby její univerzalita, takže nehledě na to, jestli konverzace probíhá s rodilým Jávancem nebo příslušníkem jiného etnika, pravděpodobnost dorozumění se je téměř stoprocentní.

Pokud jde o jávanštinu, dokáží ji mnozí Číňané používat také, nebo jí alespoň rozumět, nicméně jen určité procento *pribumi* takovou znalost ocení. Většinou jde o starší občany, mladší lidé nebo lidé výše společensky postavení naopak v komunikaci s čínským etnikem upřednostňují indonéštinu. Rokhman se rovněž několikrát setkal s názorem ze strany některých Jávanců, podle kterých není zdvořilé používat jávanštinu v konverzaci s příslušníky národnostních menšin a dokonce ani s rodilými Indonésany, pokud ještě neznají jejich jazykovou kondici a uvádět je tak do nepříjemných situací.

Etničtí Číňané, kteří znají jazykovou situaci v Semarangu a formu jávanštiny, která je zde běžná²⁷, však s oblibou používají jakýsi jazykový mix (*bahasa campur*), založený na indonéštině, ale obsahující prvky jávanštiny a někdy i čínštiny.

---

²⁷ Existuje několik různých variant jávanštiny.

Školství v Semarangu

Školství a vzdělávání v Indonésii si z hlediska multikulturního zaslouží alespoň stručnou kapitolu.

V období kolonialismu holandská vláda nijak neusilovala a vlastně ani nestála o vzájemnou interakci mezi etniky. Pokud se nějakým způsobem snažila jednotlivá etnika ovlivnit, bylo to k posílení vlastních pozic a dominance. A tak vzdělávání nebylo prostředkem k vytvoření vzájemného vztahu mezi etniky, ale způsobem, jak jednotlivá etnika sociálně rozdělit. Za holandské nadvlády tak existovaly tři různé druhy vzdělávacích institucí:

1. *Bataviasche School*, tj. školy pro děti Evropanů a evropské míšence.
2. Soukromé školy založené s povolením vlády, poskytující vzdělání dětem důstojníků VOC.
3. Vládou nepodporované a neorganizované školy pro *pribumi* a etnické Číňany.
(Salim, 2006: 38)

Etničtí Číňané tak jako první začali zakládat školy pro své děti, kde se vyučovalo v čínském jazyce a podle čínských kulturních konceptů a tyto školy se až do vzniku republiky (v pol. 20. století) útěšně rozvíjely. Také *pribumi* začali organizovat školy podle vlastních tradic, tj. nejčastěji pod hlavičkou islámu. Ačkoliv Holanďané později zakládali formální instituce určené také pro *pribumi*, vyučování bylo vedeno bez ohledů na místní kulturu a žáci se museli účastnit křesťanských aktivit. Z tohoto však vyplývá, že v Indonésii neexistovaly běžné státní školy, ale že vzdělávací instituce vznikaly vždy pro nějakou konkrétní skupinu, ať už náboženskou, etnickou nebo společenskou.

Situace se změnila po nástupu prezidenta Suharta, který začal organizovat národní vzdělávací instituce, a jehož cílem tak bylo dosáhnout asimilování cizích etnik. Školy zřízené pro děti etnických Číňanů byly od roku 1967 zakázány a čínské děti musely začít navštěvovat národní školy. Tento tzv. *melting pot* měl přispět k rychlé integraci žáků patřících k některé z etnických menšin.

Pro první generace etnických Číňanů byla tato situace velice nepříjemná a složitá, jelikož až do té doby veškeré jejich vzdělání a vlastně i rodinný život probíhaly v čínštině a podle čínských zvyklostí. Najednou se ocitli v prostředí, jehož kultuře vlastně úplně

nerozuměly a kde jim učitelé nedokázali uvést příklad z jejich přirozeného prostředí. Čínské děti proto z asimilačních škol utíkaly a hledaly místo, kde by se mohly vzdělávat trochu s větším ohledem ke své kultuře. (Salim, 2006: 43)

Východiskem z tohoto problému se pro mnoho Číňanů staly školy organizované některou z menšin, v tomto případě náboženských, a to nejvíce školy katolické nebo protestantské. Ačkoliv například prezidentka Megawati po svém nástupu do funkce podporovala znovuzakládání čínských kateder na univerzitách nebo zřizování čínských kurzů, po třiceti letech potlačování čínského jazyka a zvyků už ani sami Číňané necítili potřebu k znovuoobnovení dříve zrušených čínských škol a v podstatě až do dnešní doby se čínské děti ve velkém množství koncentrují převážně ve výše zmíněných křesťanských vzdělávacích institucích.

VLASTNÍ VÝZKUM

V tomto oddílu práce shrnu výsledky svého vlastního šetření, které jsem provedla metodou dotazníků na dvou vzdělávacích institucích v Semarangu. První z nich je Katolická univerzita (Universitas Katolik Semarang) a druhou nižší střední škola Svaté Marie Mediatrix (SMP Maria Mediatrix Semarang)²⁸. Respondenti prvně uvedené byli studenti ve věku osmnácti až dvaceti pěti let, respondenti níže zmíněné byli žáci ve věku mezi dvanácti až šestnácti lety. Na dotazník odpovědělo celkem 107 respondentů obou pohlaví.

V dotazníku jsem zkoumala rodinnou a společenskou situaci respondentů, ptala jsem se na původ a zaměstnání rodičů, zařadila jsem zde také otázku náboženství a dotazy týkající se udržování čínských tradic a znalosti čínského jazyka. Celé znění dotazníků bude uvedeno v příloze v závěru práce.

Pomocí tohoto průzkumu, tj. zmapováním situace mladší a tím pádem i nastupující generace *totoků* v Semarangu jsem se pokusila zachytit současný stav a naznačit pravděpodobný vývoj jedné z čínských komunit v Indonésii. Zároveň se snad díky konkrétním číslům podaří potvrdit nebo vyvrátit obecné informace z předchozích částí práce.

Výsledky šetření

Náboženské vyznání (tabulka č. 1):

Vyznání	počet	%
Katolík	67	62.6
Protestant	34	31.8
Muslim	1	0.9
Buddha	3	2.8
jiné	0	0
nevyplněno	2	1.9

---

²⁸ Dále už jen UNIKA a SMP MM.

Otázka náboženství je velmi zajímavým tématem v otázkách života etnických Číňanů v Indonésii. V době jejich příchodu do země bylo většinovým vyznáním Číňanů jedno z tradičních náboženství Číny, tj. Taoismus, Konfucianství nebo Buddhismus. Díky historickému vývoji, který jsem dopodrobna rozebrala již v předcházejících kapitolách však dnes většina mladých *totoků* inklinuje spíše ke Katolictví nebo Protestantství. Někteří z respondentů na otázku svého vyznání odpověděli pouze „křesťan“, jelikož v Indonésii existuje několik odnoží protestantské víry. Já je ve výsledcích uvádím pod společným jménem.

Ačkoliv výzkum na katolické univerzitě může být poněkud zkreslující, faktem zůstává, že většina *totoků* studuje právě pod hlavičkou takovýchto vzdělávacích institucí, a to bez ohledu na své vyznání. V dnešní době již v Semarangu neexistují čistě „národnostní“ nebo „menšinové“ vzdělávací instituce, jak tomu bylo v minulosti, například za nadvlády Holanďanů, kdy existovaly školy určené jenom Evropanům nebo jenom Číňanům či Arabům. Dnes se menšinoví studenti vzdělávají převážně na „nemuslimských“ školách.

Rodiče:

Původ rodičů (tabulka č.2)

Původ	počet	%
Oba etničtí Číňané	91	85
Otec Číňan, matka Indonésanka	7	6.5
Matka Číňanka, otec Indonésan	1	0.93
jiné	4*	3.74
nevyplněno	5	4.67

* Dva z respondentů uvedli, že z Číny pocházel jeden z prarodičů, tzn. jeden z rodičů je *paranakan* a druhý *pribumi*. Jeden respondent uvedl, že matka je Číňanka a otec Holanďan. Jeden respondent uvedl, že otec je Indonésan a matka čínsko-holandského původu.

Ačkoliv jsem v dotazníku položila dotaz také na dobu příchodu rodiny do Indonésie, většina z respondentů na dotaz neodpověděla, někteří napsali odjakživa a jiní od příchodu Zheng Heho do Semarangu (což svědčí o jejich kulturním povědomí).

Asi 31 respondentů však uvedlo, že rodina žije v Indonésii od začátku šedesátých let nebo že jsou třetí generací, což časově odpovídá přibližně do stejného období a těchto 29 % by se snad dalo považovat za převažující odpověď.

Zaměstnání rodičů (tabulka č.3)

Zaměstnání	otec	%	matka	%	dohromady	%
Podnikatel	68	63.5	24	22.4	92	43
Zaměstnanec	21	19.6	15	14	36	18.8
V domácnosti	0	0	51	47.7	51	23.8
jiné	11	10.3	9	8.4	20	9.3
nevyplněno	7	6.5	8	7.5	15	7

Z tabulky č.3 vyplývá, že opravdu většina rodičů pracuje jako soukromí podnikatelé. Zvláště na SMP MM bylo ale také procento „zaměstnanců“ poměrně vysoké, nejde však obvykle o zaměstnance v státních sektorech, ale o zaměstnance firem. Do položky „jiné“ spadá ze všech 214 rodičů pět učitelů, tři lékaři, jeden notář, jeden architekt a jeden ředitel továrny Meubel. Pouze pět dětí uvedlo, že jejich rodiče pracují manuálně: tři jako automechanikové, jedna z maminek jako švadlena a jeden z tatínků jako údržbář v *klentengu*.

Život společenský a kulturní

Na otázku o původu svých přátel odpověděli respondenti takto (tabulka č.4):

Přátelé	počet	%
Jenom Indonésané	0	0
Většinou Indonésané	8	7.5
Jenom Číňané	0	0
Většinou Číňané	17	15.9
Mezi oběma etniky	79	73.8
nevyplněno	2	1.9

Znamená to tedy, že sami Číňané netrpí přílišnými předsudky co se týče vybírání přátel a že se v tomto ohledu bez problémů sžili s místním obyvatelstvem.

Žáci indonéského původu, kteří navštěvují třídy SMP MM společně s etnickými Číňany uvedli, že 64 procent z nich má přátelé mezi oběma etniky, 26 procent většinou mezi Indonésany a asi 7 procent pouze mezi Indonésany. Přestože šlo z celkového počtu 42 žáků pouze o tři, kteří označili tuto odpověď, ze všech 107 dotazovaných Číňanů neuvedl možnost „jenom mezi Číňany“ ani jeden.

Zajímavé informace vyšly také z další otázky, a to, zda mají respondenti stále nějaký kontakt s Čínou, tzn. jestli tam mají rodinu, příbuzné nebo známé a jestli jsou s nimi v kontaktu. Zvláště zajímavé je vysoké procento žáků, kteří uvedli, že v Číně nebo na Taiwanu nemají vůbec žádné příbuzné.

(tabulka č.5)

Kontakt s Čínou	počet	%
Ano, máme a jsme často v kontaktu	10	9.3
Ano, máme ale v kontaktu jsme zřídka	26	24.3
Ano, máme, ale nejsme v kontaktu	13	12.1
nemáme	57	53.3
nevyplněno	1	0.9

Následující tabulky zachycují výsledky odpovědi týkající se schopnosti používat čínský jazyk (tabulka č.6), zájem respondentů o čínská vysílání nebo čtení čínského tisku (tabulka č.7) a zachovávají-li v rodině čínské tradice (tabulka č.8).

(Tabulka č.6)

Mluvit čínsky	počet	%
Ano, umím	3	2.8
Rozumím, ale nedomluví se	16	15
Učím se	30	28
Neumím	54	50.5
jiné	1*	0.9
nevyplněno	3	2.8

* Jeden z respondentů uvedl, že čínsky umí jen trochu, ale domluví se v dialektu Hokkien.

(Tabulka č.7)

Kultura	ano	%	ne	%
Sleduji čínskou televizi nebo čínské programy	41*	38.3	65	60
Poslouchám čínské rádio	23	21.5	83	77.6
Čtu čínské noviny	15	14	91	85

* Z toho třicet tři respondentů uvedlo, že zřídka, a pouze osm, že často.

Pokud některý ze studentů uvedl, že sleduje čínskou televizi, častokrát byla jeho odpověď kladná také, pokud šlo o rozhlas či tiskoviny.

Od roku 2000 bylo znovu povoleno používání čínštiny na veřejnosti a došlo k jakémusi chvilkovému „boomu“ v zakládání čínských televizních a rozhlasových stanic, vydávání denních tiskovin v čínštině a najímání tutorů a rodilých mluvčích k výuce čínštiny. V dnešní době je z televizních stanic významná svými čínskými televizními novinami především *TV Metro*, která každé ráno vysílá hodinu zpráv z Číny, Taiwanu nebo Singapur, ale i ze života *Tiong Hoa* v Indonésii. Funguje také několik rozhlasových stanic, které většinou v čase vysílání kombinují čínštinu s indonéštinou, vysílají čínské písničky a někdy nabízejí i rozhlasový kurs čínštiny. Mezi nejúspěšnější patří např. rádio Cakrawala. Na území Indonésie je taky možné najít různé *Tiong Hoa* tiskoviny. *Tiong Hoa* z toho důvodu, že jde často o časopis nebo noviny tištěné v indonéštině, ale jeho autory jsou právě etničtí Číňané. Časopis *Chinatown*, který vychází každý měsíc je zato výhradně čínský. Skupinu *Tiong Hoa* je samozřejmě možné najít také na Facebooku, má skoro 50 tisíc členů a narozdíl od mnoha jiných skupin jsou její členové velmi aktivní, navzájem se informují o akcích a novinkách etnických Číňanů na území Indonésie, zakládají konverzační kroužky čínštiny apod.

(Tabulka č. 8)

Naše rodina stále udržuje čínské tradice	ano	%	ne	%
	96	89.7	11	10.3

Z dotazníků vyplynulo, že téměř 90 procent respondentů udržuje čínské tradice. Velká většina, a dokonce i deset ze 42 indonéských spolužáků ve třídách SMP MM uvedlo, že jejich rodina oslavuje svátek nazývaný *Imlek* a část z nich zmínila také svátek *Cap Go Meh* a *Ceng Beng*.

Imlek se v Indonésii nazývají oslavy nového čínského roku. V Indonésii byly oslavy nového čínského roku zakázány od roku 1965 až do roku 1998, od roku 2003 byl pak *Imlek* zařazen mezi indonéské státní svátky. Oslavy nového roku začínají obvykle první den prvního měsíce a trvají až do svátku nazývaného *Cap Go Meh*, tj. 15. ledna. V čase nového čínského roku většina indonéských Číňanů navštíví místní chrámy, aby tam uctili Buddhu a pomodlili se za zdraví, štěstí a úspěch v příštím roce pro sebe a svou

rodinu, navštěvují příbuzné, rodiny chodí na společné večere apod. Říká se, že pohostění, které se má v tomto čase předložit Buddhovi, by se mělo skládat z dvanácti různých druhů jídla a dvanácti různých druhů koláčů, přičemž koláče by měly být sladší než obvykle, aby i život v příštím roce byl sladší než v tom minulém. V Semarangu každý rok probíhá velký trh s různým typicky čínským zbožím jako jsou lampióny, tradiční oblečení pro děti, přívěsky pro štěstí, *kue mangkok* (tradič.čínské koláčky ve tvaru misky) atd. V den *Cap Go Meh* je tradičním jídlem Číňanů v Semarangu tzv. *lontong Cap Go Meh*, což je v podstatě váleček ze spleené rýže, jehož přílohou je kuřecí i vepřové maso, vajíčko a speciální *sambal* (chili-omáčky neodmyslitelně patřící ke každému indonéskému jídlu).

Ceng Beng je v Indonésii používaný název pro čínský svátek *qīngmíngjié* 清明节.

V Indonésii se mu někdy říká také „den zametání hrobů“ nebo „svátek duší“ a obvykle spadá na 5. dubna. Je to den, kdy čínské rodiny pečují o své mrtvé, a mnoho žáků uvedlo, že se chodí modlit k moři nebo do chrámů.

Na SMP MM jsem do dotazníku přidala také otázku, jestli se respondenti cítí být spíše Indonésany nebo Číňany a proč.

(Tabulka č.9)

Cítím se jako	počet	%
Indonésan	21	31.8
Číňan	35	53
Nevím	9	13.6
nevyplněno	1	1.5

Z celkového počtu 66 respondentů 53% odpovědělo, že se cítí jako Číňané a více než 30% uvedlo, že se cítí jako Indonésané. K vysvětlení, proč se cítí jako Číňané, nejčastěji patřilo: 1. kvůli svému původu, 2. protože moji rodiče jsou Číňané, 3. protože naše rodina stále udržuje čínské zvyky, 4. protože mám bělejší pleť a šikmé oči. Jako Indonésané se někteří etničtí Číňané cítí naopak proto, že: 1. narodili se v Indonésii, 2. celá rodina žije v Indonésii, 3. protože většina mých přátel jsou Indonésané.

Stereotypy převládající o Číňanech

Stereotypy o Číňanech, které převládají mezi indonéským obyvatelstvem nám v podstatě do určité míry charakterizují vztah mezi oběma etniky. V dotazníku, který jsem předložila indonéským studentům na Universitas Negeri Semarang, jsem se inspirovala prací Hoon Chang-Yau, který se touto problematikou rovněž okrajově zabýval. Hoon ve své stati uvedl, že pozitivní stereotypy, které se mezi Indonésany o Číňanech tradují, se týkají především jejich zápalu do práce a jedná se konkrétně o tyto vlastnosti: zapálení do práce, cílevědomí, pilní, disciplinovaní, rychlí, efektivní, šikovní a dobře organizovaní. K negativním charakteristikám pak patřila: namyšlenost, egoismus, nevychovanost, materialismus, výlučnost a korupce. (Hoon, 2006: 261-265)

Vytvořila jsem dotazník, do kterého jsem uvedla právě výše uvedené vlastnosti a nechala jsem studenty vyplnit, zda s jednotlivými položkami ve vztahu k Číňanům souhlasí nebo ne. Výsledky šetření však jen potvrdily, že opravdu téměř všichni dotazovaní s jednotlivými vlastnostmi souhlasí. Posléze jsem však objevila materiál, který lépe než můj jednoduchý dotazník charakterizuje vztah mezi jávanským a čínským etnikem. Agus Salim, který se zabýval multikulturním vzděláváním přímo v Semarangu, prováděl výzkum na jedné z nižších středních škol. Ve smíšené třídě se žáků ptal na to, v čem si myslí, že jsou Jávanci jiní v porovnání s jinými etniky.

Uvádím zde odpovědi týkající se vztahů čínského a jávanského etnika z pohledu žáků ve věku asi dvanácti a třinácti let:

Téma	Etnikum	Náboženství	Sociální třídy	Kultura
<u>Student 1</u>	Lidé ze všech etnik se mohou stát přáteli. Číňané jsou pracovitější, houževnatější a vypočítavější	Náboženství jsou všechna stejná, rozdíl je jen v tom, jak se modlíme.	Nezáleží, jestli je někdo bohatý nebo chudý. Boháčů by neměli být namyšlení a chudáci by neměli sami sebe podceňovat.	Kultura je úplně jiná, ale Číňanům se většinou jávanská kultura líbí.
<u>Student 2</u>	Kamarády si nevybírám podle toho jakého jsou původu. Život Číňanů je exkluzivnější než život ostatních etnik.	Jiná náboženství nevadí, ale když se moc rozšíří, může způsobit, že země bude nejednotná.	Je to jedno, ale bohatí Číňané jsou vždycky strašně namyšlení.	Bohatí Číňané se o jávanskou kulturu vůbec nezajímají a nemají rádi Jávance.

<u>Student 3</u>	Etničtí Číňané jsou dobří v myšlení a logice. Jávanci jsou většinou milí a vtipní.	Všechna náboženství se musí respektovat a musíme si jich vážit.	Bohatí by měli pomáhat chudým.	Musíme si vážit jávanské kultury a našich předků. Číňané jsou na svou kulturu až moc pyšní, a proto je pro ně složité sžít se s jávanskou kulturou.
<u>Student 4</u>	Bohatí Číňané jsou namyšlení, rádi rozkazují a neradi se druží. Jávanci jsou často nevzdělaní, ale jsou mnohem vtipnější než Číňané.	Různá náboženství se musí vzájemně respektovat.	Člověk se stane chudým, když nechce pracovat.	Jávanci jsou mnohem jemnější, ale taky línější.
<u>Student 5</u>	Mezi Číňany a Jávanci není žádný rozdíl, kromě toho, že Číňané jsou závistiví.	Náboženství jsou jistotou lidstva, a proto se nemůže nerespektovat nebo kritizovat, ale jediné vážit si jich.	Člověka by se nemělo hodnotit podle toho, kolik má peněz.	Jávanci jsou jemnější, rádi se vytáčí a dlouho přemýšlí, než aby něco řekli přímo.

(Salim, 2006: 172)

Z odpovědí studentů lze vyčíst, že některá témata pro ně nehrají žádnou roli. Například náboženství a majetek je pro většinu z nich nepodstatný. V otázkách kultury a původu si je však možné všimnout, jaké mezi sebou jednotliví studenti, tj. Číňané a Indonésané, vidí rozdíly.

Podle tabulky jsou tedy Číňané závistiví, namyšlení, panovační, neradi se druží, bystří v myšlení, pracovitější, houževnatější a vypočítaví. Jávanci jsou vtipní, jemní v chování, neradi říkají věci přímo, jsou milí a líní.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusila nastínit situaci čínské menšiny v Indonésii, zachytit historii příchodu čínských imigrantů a jejich pobytu v zemi, problémy, se kterými se museli potýkat a také příčiny, které k těmto problémům vedly. V současné době se zdá, že neblahá situace čínského obyvatelstva v Indonésii se zlepšuje a že od roku 1998 opravdu přichází doba, kdy může čínské etnikum bez omezení udržovat své tradice a pěstovat svou vlastní kulturu. Nicméně faktem zůstává, že nedávná minulost, zvláště období vlád dvou prvních nezávislých indonéských prezidentů Sukarna a Suharta, změnila nejen plnohodnotné postavení čínských obyvatel v zemi, ale zároveň násilným způsobem opravdu alespoň v některých směrech dosáhla asimilace etnických Číňanů. Např.: Mnoho Číňanů dnes nevlastní čínské jméno, mnoho původních tradic, které Číňané udržovali po dlouhé generace, se podařilo za posledního půlstoletí vytěsnit z běžného života menšiny, nemluvě o čínském jazyce, který je pro nejmladší generaci jen dalším cizím jazykem.

Druhá část mé práce v podstatě potvrzuje, jak rychlý vývoj v běžném životě čínských obyvatel nastal. Z odpovědí více než stovky mladých etnických Číňanů je zřejmé, že se téměř naprosto sžili s původním místním obyvatelstvem a jediné, co je od něj odděluje, je většinou jen jiné náboženství, šikmější oči a jakési obecné povědomí o svém původu díky zachování některých z čínských tradic (čínský nový rok v Indonésii zvaný *Imlek*, modlení se za mrtvé apod.).

Ze sedmdesáti respondentů ve věkovém rozmezí 12-16 let téměř polovina odpověděla, že se cítí jako Indonésané, protože se v Indonésii narodili, žijí zde, a několikrát také proto, že „v Indonésii jsou si všichni rovni“. Takové vnímání skutečnosti je ze strany čínské mládeže opravdu výrazným odklonem od „typické výlučnosti Číňanů“, jak ji popisují mnozí teoretikové.

Na druhé straně se mi ale také podařilo prokázat, že mezi samotnými Indonésany stále existují předsudky vůči čínskému etniku, a že ta výše zmíněná výlučnost Číňanů je spíše vnímána ze strany místních obyvatel než projevována čínskými obyvateli. Faktem je, že stereotypy o Číňanech, které převládají mezi Indonésany, se tradují také u nás a těžko posoudit, jak by se zachoval český národ, kdyby se v naší zemi najednou objevilo tisíce Číňanů.

Doufám, že tato práce poslouží k rozšíření obecného povědomí o čínských emigrantech žijících v Indonésii, především tedy na ostrově Jáva. Zároveň věřím, že se mi opravdu podařilo popsat současnou situaci menšiny a na příkladu z města Semarangu naznačit, kam se bude ubírat její další vývoj.

RESUMÉ

The principal aim of this work was to describe Chinese minority in Indonesia, its history and the most significant moments during their being in there. I also tries to catch all of the influences which might change situation and life style of ethnic Chinese in Indonesia.

Second part describes life of Chinese minority in one certain city in Java island. It says about geographical conditions, religion, language and customs of ethnic Chinese in Semarang City. Through a questionnaire i tried to analyse the situation of the young generation of ethnic Chinese in Semarang, their abilities of speaking Mandarin, maintaining of Chinese tradition in their families and their relationship with Indonesian people.

SEZNAM LITERATURY:

- BLUSSE, Leonard. *Persekutuan aneh: Pemukim Cina, Wanita Peranakan, dan Belanda di Batavia VOC [Zvláštní partnerství: Čínští občané, ženy Peranakanů a Holanďané ve VOC Batávie]*, Yogyakarta: LKiS, 2004, 2. vyd., 532 s.
- DUBROVSKÁ, Z., PETRŮ, T., ZBOŘIL, Z. *Dějiny Indonésie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 578 s.
- FISCHER, Clare Benedicks. Chinese Indonesian: Possibilities for Civil Society. 2002, 11s. <http://www.sksm.edu/research/papers/chineseindonesian.pdf> (30.3.2010)
- GONDOMONO. *Membanting Tulang Menyembah Arwah: Kehidupan Kekotaan Masyarakat Cina [Změna v uctívání předků: Městský život čínských obyvatel]*. Indonesia, Jakarta: Fakultas Sastra Universitas Indonesia, 1996. 159s.
- HABIB, Achmad. *Konflik antaretnik di pedesaan: Pasangan Surut Hubungan Cina-Jawa [Etnický konflikt na venkově: Několik kapitol o čínsko-jávanských vztazích]*. Indonesia, Yogyakarta: LKiS, 2004, 172s.
- HOON, Chang-Yau. Ethnic Chinese experience a 'reawakening' of their Chinese identity. *Inside Indonesia* 78, duben - červen 2004.
- HOON, Chang-Yau. *Reconceptualising Ethnic Chinese Identity in Post-Suharto Indonesia*. Australia: The University of Western Australia, 2006, 431s. <http://theses.library.uwa.edu.au/adt-WU2007.0065/public/02whole.pdf> (30.3.2010)
- JOHNSON, Jim. Chinese diaspora: Indonesia. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4312805.stm> (26.3.2010)
- LIEM, Thian Joe: *Riwayat Semarang [Historie Semarangu]*. Jakarta: Hasta Wahana: 2004, 2. vyd. 319s.
- MOORE, Markéta. Číňané v České republice, 1992-2002: Zrod a formování symbolické komunity. http://www.cizinci.cz/files/clanky/125/cinane_v_CR.pdf (12.12.2009)
- MOORE, Markéta. Pohyb čínského obyvatelstva v proměnách doby: čínská migrace v množném čísle. *Mezinárodní politika*, srpen 2003, s. 6-8.
- Murder of the Chinese on Batavia in 1740. <http://home.iae.nl/users/arcengel/NedIndie/chinezenengels.htm> (26.2.2010)
- OBUCHOVÁ, Lubica. *Číňané 21. století*. Praha: Academia, 1999, 1. vyd. 287s.

- PURDEY, Jemma Elizabeth. *Anti-Chinese violence in Indonesia, 1996-1999*. Melbourne: The University of Melbourne, 2002, 291s.
<http://books.google.co.id/books?id=nbTteGazfx8C&printsec=frontcover&dq=Anti-Chinese+violence+in+Indonesia,+1996-1999> (30.3.2010)
- ROKHMAN, Fathur a kol. *Variasi bahasa etnik Cina dalam interaksi sosial di kota Semarang: Kajian sociolinguistik [Variace jazyka čínského etnika v Semarangu v běžné komunikaci]*. Semarang: PEMPROP, 2002. 125s.
- SALIM, Agus. *Stratifikasi Etnik: Kajian mikro sosiologi interaksi etnis Jawa dan Cina [Stratifikace etnik: Mikrosociologická studie interakce jávanského a čínského etnika]*. Indonesia, Semarang: Universitas Negeri Semarang, 2006. 179s.
- SNEDDON, James. *The Indonesian Language: Its history and role in modern society*. Australia, Sydney: UNSW Press, 2003, 240 s.
- SURYADINATA, Leo. *Political thinking of Indonesian Chinese*. Singapore: National University of Singapore, 1999, 2. vyd., 265 s.
- SURYADINATA, Leo. *The ethnic chinese in Asean States: Bibliographical essays*. Singapore: Institute of South Asian Studies, 1989, 275s.
- SUSANTO, Hardhono. *CHENG HO: An Eunuch who become an Admiral*. Indonesia, Semarang: Mission Media, 2005, 29 s.
- UTOMO, Desi. INDONESIA: discrimination against ethnic Chinese.
<http://www.greenleft.org.au/2000/406/23611>.(30.3.2010)
- WILLMOTT, Donald Earl. *The Chinese of Semarang: A Changing Minority Community in Indonesia*. London: Cornell University Press, 1960. 374 s.

SEZNAM PŘÍLOH

Mapy:

Mapa č. 1: Mapa Indonésie

Mapa č. 2: Mapa Indonésie se zvýrazněním města Semarang

Obrázky:

Obrázek č. 1: Výhled z jednoho z čínských chrámů, Semarang 2010

Obrázek č. 2: Vstupní brána do semarangského „Chinatownu“, Semarang 2010

Obrázek č. 3: Každodenní trh, Semarang 2010

Obrázek č. 4: Oslavy nového čínského roku, Imlek, Semarang 2010

Obrázek č. 5: Prodej suvenýrů, Semarang 2010

Textové přílohy:

Dotazník

PŘÍLOHY:

Mapa č. 1: Mapa Indonésie

Mapa č. 2: Mapa Indonésie se zvýrazněním města Semarang

Obr. č. 1: Výhled z jednoho z čínských chrámů,
v pozadí transparent žhavého kandidáta místních voleb,
Semarang, 2010

Obr. č. 2: Vstupní brána do semarangského „Chinatownu“

Obr. č. 3: Každodenní ranní trh v semarangském Chinatownu

Obr. č. 4: Oslavy nového čínského roku, Imlek 2010, Semarang

Obr. č.5: Prodej suvenýrů v době oslav nového čínského roku, Imlek 2010, Semarang

Dotazník:

Jsem:

Muž

Žena

Věk:

Zaměstnání:

Náboženské vyznání:

1. Narodil jsem se v: (země, město)

- a) v Číně a do Indonésie jsem odešel, protože...
- b) v Indonésii, v ... a naše rodina zde žije od roku 1..., protože...
- c) jinde

2. Naše rodina udržuje kontakty s Čínou (máme tam rodinu, přátele a jsme s nimi v kontaktu):

- a) ano, často
- b) ano, zřídka
- c) nikdy
- d) nemáme

3. Moji rodiče jsou:

- a) oba Indonésané
- b) oba Číňané
- c) matka Číňanka, otec Indonésan
- d) matka Indonésanka, otec Číňan
- e) jiné

4. Moji rodiče jsou/byli zaměstnáni jako:

matka –

otec -

5. Moji přátelé jsou většinou:

- a) jen Indonésané
- b) většinou Indonésané
- c) jen Číňané
- d) většinou Číňané
- e) mám přátele mezi oběma etniky

6. Já sám se cítím jako:

- a) Číňan, protože...
- b) Indonésan, protože...
- c) nevím, protože....

7. Čtu čínské noviny, časopisy:

- a) ano, často (které?)
- b) ano, někdy (které?)
- c) nikdy

8. Sleduji čínskou televizi:

- a) ano, často (co?)
- b) ano, někdy (co?)
- c) nikdy

9. Čínsky:

- a) umím
- b) rozumím, ale nedomluví se
- c) učím se
- d) neumím
- e) jiné

10. Naše rodina stále udržuje některé z čínských zvyklostí nebo svátků:

ano (které a jak?)

ne